

HOVEDDEL I: HOVEDTREKK OG FORUTSETNINGER

1.1 Innledning og hovedtrekk

Rådmannen legger med dette frem sitt forslag til budsjett for 2018 og handlingsprogram med økonomiplan for 2018-2021.

Det samlede budsjettet for 2018 er på 3,3 milliarder kroner. Det er store beløp som fordeles på drifts- og investeringstiltak. Budsjettet er stramt, men det er ingen store kutt. God økonomisk styring over tid og årlige effektiviserings- og omstillingstiltak gir muligheter for å kombinere en offensiv satsing med tiltak for ytterligere vekst og utvikling med en styrking av velferdstjenestene. Det er et godt helhetlig økonomisk opplegg innenfor en forsvarlig ramme. Samtidig vil rådmannen understreke behovet for nøktern styring innen gitte rammer i årene fremover, hvor en ved økte inntekter prioriterer å styrke økonomien. Som tidligere signalisert må investeringene ned på et lavere nivå når de store forberedte utbyggingene av skoler, flerbrukshaller og basseng er gjennomført.

Ringsaker kommune har over år posisjonert seg for vekst, blant annet gjennom tilrettelegging av tomter, byutvikling, infrastruktur, næringsutvikling, satsing på oppvekst, kultur, arrangementer, attraktivitet og markedsføring. En har snudd en negativ utvikling til vekst både i befolkningstall, handel, boligmarked og næringsliv. Det er flere konkrete planer og prosjekter som legger til rette for at denne veksten kan fortsette i årene framover. Ikke minst bygges nå firefelts E6 gjennom kommunen, og denne vil stå ferdig allerede i 2020. Dette alene vil være utløsende for vekst innen en rekke næringer, og det blir helt sentralt at kommunen utnytter potensialet som ligger i E6-utbyggingen maksimalt. I tillegg ligger det fortsatt store muligheter i tospors jernbane og et nytt sykehus noen år fram i tid. Rådmannen mener derfor det er på tide å sette nye, tydelige vekstmål, og tørre å ha ambisjoner om å jobbe for 40.000 innbyggere allerede i 2030 og 50.000 innbyggere i 2043.

Strategien for vekst og utvikling er utledet med grunnlag i kommuneplanens føringer og utviklet gjennom de årlige budsjettprosessene. Dette er en tydelig retning for kommunens arbeid, som rådmannen mener det er svært viktig å videreføre. I tillegg har en det siste året løftet frem fire områder der Ringsaker kan ta en unik posisjon; Prøysen, mat, Sjusjøen og Mjøsa. I arbeidet med å posisjonere kommunen for ytterligere vekst, er det viktig at disse områdene blir prioritert, og at en til enhver tid ser etter nye muligheter til å bygge opp under og utvikle disse innsatsområdene.

Alle fire områder er på ulike måter prioritert i årets budsjettforslag. Satsing på utviklingen av Sjusjøen og Mjøsa er en kombinasjon av reiselivsutvikling, stedsutvikling og næringsutvikling med ulike tiltak innenfor en rekke områder. Prøysenhuset videreutvikles som nasjonalt kulturhus, nå særlig med fokus på utendørs kulturarena. Matkommunen utvikles gjennom en rekke delprosjekter, men en vil særlig løfte fram etableringen av et matkultursenter for barn som det klart største tiltaket. Et slikt matkultursenter vil være en unik mulighet til å løfte mat og matkultur, et grunnlag for næringsutvikling i kommunen, det vil være en attraksjon og et pre for Ringsaker og for hele Innlandet, og det vil ikke minst bety et bedre tjenestetilbud til Ringsakers innbyggere.

Skole og oppvekst er et høyt prioritert område. Satsing på økt læringsutbytte er ytterligere styrket med en særlig prioritering av digitale verktøy, der en investerer i nettbrett til alle elever. Skolebyggene har fått et betydelig løft med åpning av Brøttum skole i 2015, Mørkved skole i 2016 og Moelv skole i 2017. I økonomiplanperioden skal nå Stavsberg skole bygges, svømmebasseng og idrettshall i Moelv ferdigstilles og det blir bygd svømmebasseng i Brumunddal gjennom offentlig privat samarbeid.

Byutvikling, næringsutvikling og investeringer i infrastruktur er avgjørende for videre vekst. Det gjennomføres store infrastrukturinvesteringer for å tilrettelegge for tilgjengelige og attraktive

byggefelt, utvikling i fjellet og langs Mjøsa, byutvikling og næringsutvikling. Dette gjelder både vann og avløp, utviklingen av områder som Garveriparken og Mjøsparken, opparbeidelse av veger, parker og grøntstruktur. I næringsutviklingsarbeidet er det sentralt å ivareta og legge til rette for eksisterende næringsliv, samtidig som en gjør det attraktivt for nye bedrifter å etablere seg i kommunen. Helt vesentlig er tilrettelegging for og salg av attraktive næringsarealer langs E6.

For Brumunddal er det helt sentralt at en tar på alvor den trafikkutviklingen som kommer som følge av vekst, og at det legges til rette for avlastning av miljøgata, i første omgang med forlengelse av Kirkevegen med bru over Brumunda. Flomsikring og elvepromenade må ferdigstilles slik at byen og Mjøsa kobles sammen. I Mjøskanten forvandles Brumunddal totalt. Det bygges firefelts E6 med ny innfartsveg, det utvikles nye boligområder på Verven, verdens høyeste trehus, Mjøstårnet, bygges i vannkanten, og Strandsaga omgjøres til å bli det mest attraktive friområdet langs Mjøsa: Mjøsparken. Samtidig er det områderegulert næringsarealer som gir mulighet for å bygge over 600.000 m² i området mellom E6 og sentrum.

For Moelv må byutvikling og næringsutvikling framover sees i sammenheng med utbygging av firefelts E6 og et eventuelt nytt sykehus. Her ligger det fantastiske muligheter for utvikling av Moelv som by. Muligheter som en må posisjonere seg for, og legge til rette for realisering av.

I samsvar med vedtatt overordnet strategi for helse- og omsorgstjenestene i Ringsaker 2012-2022 videreføres arbeidet med å innrette tjenestene slik at flest mulig klarer seg selv lengst mulig. Det er også lagt inn styrking av tilbudet til mennesker med psykiske lidelser og rusproblemer, det er tatt grep for å øke innsatsen overfor unge ressurskrevende brukere, og det er lagt opp til en styrking av grunnbemanningen i demensomsorgen. Byggingen av 26 omsorgsboliger ved Tømmerli bo- og aktivitetssenter forventes ferdigstilt i 2018. Det er lagt opp til en utredning av et framtidig tilbud ved Ringsaker bo- og aktivitetssenter i 2019. Ved endringer i barnevernloven (barnevernsreformen) gis kommunene økt ansvar for barne- og ungdomsvernet. Barne- og ungdomsvernet er styrket bemanningsmessig for å tilpasse tjenestetilbudet med økt vekt på forebygging, tidlig innsats og tverrfaglig samarbeid.

Budsjett og økonomiplan er tilpasset regjeringens økonomiske opplegg for kommunesektoren i 2018. Av veksten i kommunens frie inntekter, slik den fremkommer av forslaget til statsbudsjett, er en andel begrunnet med opptrappingsplan på rusfeltet, med tidlig innsats i barnehage og skole, og med forebyggende tiltak for barn, unge og familier for å ruste kommunene til barnevernsreformen. Dette er fulgt opp i rådmannens budsjettforslag. Videre skal inntektsveksten dekke økte utgifter ved befolkningsutviklingen og økte pensjonsutgifter.

Ved utarbeidelsen av budsjett 2018 og økonomiplan 2018-2021 har rådmannen søkt å følge forutsetningene i rammesaken. Etter at alle budsjettforutsetninger er oppdatert og tiltak innarbeidet, er det en ubalanse mellom totale driftsutgifter og driftsinntekter på 10,7 mill. kroner i 2018. Ubalansen er dekket opp av avsatte frie inntekter i 2017.

Ringsaker har tradisjonelt hatt god styring med økonomien. Med et stramt budsjettopplegg vil løpende budsjettoppfølging, god oversikt og budsjett disiplin være sentralt fremover. Arbeidet med å tilpasse utgiftene til inntektene fortsetter. Langsiktighet i tilpasningene og forutsigbarhet uten brå skift vil fortsatt bli vektlagt i styringen.

Rådmannen vil særlig understreke viktigheten av å øke inntektene i årene fremover. En positiv befolkningsutvikling har avgjørende innvirkning på inntektsgrunnlaget. Satsingen på attraktivitet, næringsutvikling og oppvekstmiljø vil gi grunnlag for fremtidig vekst og nye inntekter. Det er nødvendig at en over tid står fast ved og bygger videre på strategien om vekst og utvikling i et langsiktig, målrettet og systematisk arbeid.

1.1.2 Strategi

Kommunens visjon

Kommuneplanens samfunnsdel ble vedtatt av kommunestyret 27.9.2006, og Ringsaker kommunes visjon er der formulert til å være:

Ringsaker – vekst og utvikling!

Kommuneplanen angir retningen i arbeidet for å realisere visjonen ved at Ringsaker kommune skal:

- tilrettelegge for et mangfold av attraktive boområder i hele Ringsaker
- være næringslivets favorittkommune
- tilby et godt utbygget service- og tjenestetilbud
- sikre gode oppvekstmiljø
- sikre et bredt og mangfoldig kulturtilbud
- bygge opp kunnskap, kompetanse og utdanningstilbud
- sikre bærekraftig utnytting av ressursene
- synliggjøre og utnytte det mangfold av muligheter som finnes i kommunen
- spille på lag med innbyggerne, private og offentlige aktører

Strategi og profil

Kommunens mer konkretiserte strategi er utledet med grunnlag i kommuneplanens føringer og utviklet gjennom de årlige budsjettprosessene. Strategien i arbeidet for videre vekst og utvikling i Ringsaker er stikkordsmessig beskrevet ved følgende oppsett:

”Den attraktive kommunen!”

- Brumunddal og Moelv som attraktive steder – aktiv byutvikling.
- Attraktivt og mangfoldig tilbud av tomter og boliger i hele kommunen.
- Utnytte mulighetene Mjøsa, fjellområdene og bygdene gir.
- Satse på kultur – gode opplevelser, livskvalitet og oppmerksomhet.
- Markedsføring av botilbudet, reiselivstilbudet og næringslivet.

”Den næringsvennlige kommunen!”

- Handlekraft og initiativ i samarbeid med næringslivet.
- Utnytte mulighetene i infrastruktur og beliggenhet.
- Tilrettelegging av næringsarealer.
- Satse på kompetanse, innovasjon og samarbeid.

”Oppvekstkommunen!”

- Barnehageplass til alle.
- Økt læringsutbytte i skolen, basisfagene i sentrum.
- Utbygging og rehabilitering av skolebygg.
- Attraktive ungdomstilbud.

”Kommunen med det gode tjenestetilbudet!”

- Trygghet for de grunnleggende velferdstjenestene.
- Høy faglig kvalitet på tjenestene.

”Kommunen med orden i sakene!”

- Økonomien skal være i orden.
- Korrekt saksbehandling er en selvfølge.
- Kommunen som attraktiv arbeidsgiver.
- Godt vedlikeholdte og velstelte kommunale bygg og anlegg.
- Framstå positivt og offensivt.

Det helt vesentlige for Ringsaker kommune er befolkningsvekst. Et livskraftig, attraktivt lokalsamfunn utvikler sine kvaliteter til beste for innbyggerne og ekspanderer! For å bevare kommunens andel av kommunesektorens frie inntekter må en holde tritt med befolkningsveksten i landet. Markant positiv utvikling i innbyggertallet over tid er den fremste indikasjon på hvorvidt kommunen lykkes i sin streben etter vekst og utvikling.

Kommunen har ved utgangen av 2. kvartal 2017 til sammen 34.010 innbyggere. Det er usikkert om en fullt ut vil nå ambisjonen («det hårete målet») om 35.000 innbyggere allerede i 2018, men en vil ha nærmet seg kraftig, og det har vært viktig å ha et slikt vekstmål å strekke seg etter. Det er avgjørende for arbeidet med vekst og utvikling at det er en klar målsetting om befolkningsvekst. En går nå inn i en periode der infrastrukturtiltak og andre store prosjekter vil kunne bety en helt annen veksttakt enn en har sett så langt. Rådmannen anser det som et offensivt, men ikke urealistisk mål, å nå 36.500 innbyggere i 2023. Hvis en lykkes med realisering av store prosjekter som IC og sykehus, kan en driste seg til å antyde 40.000 innbyggere kanskje allerede i 2030 og 50.000 innbyggere i 2043, som nye «hårete» måltall.

1.1.3 Prioriteringer

Som omtalt innledningsvis er det innenfor de anslåtte økonomiske rammer fremover, vektlagt å finne en god balanse mellom å opprettholde og videreutvikle de sentrale velferdstjenestene og tiltak for vekst og utvikling for å sikre inntektsgrunnlaget for velferdsproduksjonen.

Under følger en opplisting av noen utvalgte sentrale prioriteringer i budsjett og økonomiplan. Tiltakene er beskrevet mer utførlig under de enkelte virksomhetsområder i hoveddel IV.

Barnehage

Ringsaker skal til enhver tid ha full barnehagedekning. Alle med lovfestet rett til barnehageplass fikk tilbud barnehageåret 2017/2018 uten at kommunen måtte iverksette nye tiltak. Barnehagedekningen i Ringsaker samlet gjør det også mulig å gi tilbud til flere uten lovfestet rett. Det er ledige plasser i alle områdene av kommunen, slik at søkere som ønsker plass gjennom året i stor grad kan ivaretas. Det praktiseres langt på veg fleksibelt barnehageopptak.

Framtidig etterspørsel vil vise når det er behov for å planlegge nye plasser utover vedtatte utbygginger. Dersom det skjer en betydelig økning i etterspørselen i nordre del av kommunen, vil det bli gjennomført utbygginger av barnehage i Moelv og på Brøttum. De nye barnehagene skal erstatte de midlertidige lokalene i Moelv og Lismarka og gi økt kapasitet. Det er i økonomiplanen ført opp til sammen 10 mill. kroner til ny barnehage i Moelv, 2,5 mill. kroner i 2020 og 7,5 mill. kroner i 2021. Ved Simenstua barnehage på Stavsberg videreføres drift av fire avdelinger. De to siste avdelingene vil bli åpnet når det er behov for flere plasser i området.

Skole og svømmebasseng

Satsing på økt læringsutbytte videreføres. Det har over år vært en styrking av timetallet slik at elevene i Ringsakerskolen nå til sammen får 465,5 årstimer ut over minstetimetallet for grunnskolen, det vil si 12,25 uketimer fordelt på 1.-7. trinn. Det er utviklet en rekke tiltak innenfor ulike fagområder og en systematisk dialog om og oppfølging av resultater. Bruk av digitale verktøy i opplæringen er høyt prioritert, og det investeres i nettbrett, programvare og verktøy for administrasjon for til sammen hele 18,48 mill. kroner i løpet av perioden.

Arbeidet med den vedtatte rehabiliterings- og utbyggingsplanen for skolene har høy prioritet, og store investeringer legges til grunn for å rehabiliterer/bygge ut Stavsberg skole. Brøttum skole ble offisielt åpnet i 2015, og Mørkved skole ble offisielt åpnet i oktober 2016. Mørkved skole er bygget for 325 elever, men det er muligheter for utvidelser for ytterligere 420 elever på et senere tidspunkt. Her er det dermed dimensjonert for framtidig vekst i Brumunddal. Fagneres skoles nye bygg ble åpnet i september 2016, og gir elevene i Næroset moderne, funksjonelle og tidsriktige skolelokaler. Moelv skole ble tatt i bruk i oktober 2017, og vil etter hvert kobles sammen med ny flerbrukshall og nytt

svømmebasseng. Rådmannen ser behovet for en nærmere vurdering av kapasitetsutfordringer og ulike utbyggingsalternativer ved skolene i Moelv i årene framover. En vil derfor komme tilbake til spørsmålet om en samlet løsning for skolebygg i Moelv på et senere tidspunkt basert på en slik helhetsvurdering.

Kommunestyret behandlet i k.sak 44/2015 rom- og funksjonsprogram for Stavsberg skole. I k.sak 107/2016 ble det fattet vedtak om å endre prosjektet ved å utvide fra liten flerbrukshall til fullverdig idrettshall. Totalt er det lagt til grunn en kostnadsramme på 315,8 mill. kroner for bygging av Stavsberg skole og flerbrukshall. Det legges opp til at bygget skal ferdigstilles høsten 2019.

I k.sak 64/2014 vedtok kommunestyret rom- og funksjonsprogram for nytt svømmebasseng i Moelv. Bygging av svømmebasseng, Moelvhallen og Moelv barneskole gjennomføres som et felles prosjekt med felles samspillsentreprenør. Forprosjekt med plantegninger og kostnadsoverslag for ny Moelvhall med både svømmebasseng og flerbrukshall ble vedtatt i k.sak 78/2016. I denne saken ble det godkjent et kostnadsoverslag på 241,3 mill. kroner. Prosjektet ventes ferdigstilt til skolestart 2018.

I k.sak 18/2015 vedtok kommunestyret struktur og drift for svømmebasseng i Brumunddal. Vedtaket innebærer at kommunen skal leie svømmehall fra en ekstern utbygger/driver framfor å bygge og drifte i egen regi. Svømmehallen vil ligge i tilknytning til Mjøstårnet. Planlagt ferdigstillelse er i løpet av 2019.

Det ble i f.sak 114/2017 vedtatt at det igangsettes ny anskaffelse av totalentreprenør for svømmebasseng ved Brøttum barne- og ungdomsskole. Ny anbudskonkurranse vil sendes ut første halvår 2018, og det er forventet politisk behandling av forprosjektet våren 2019. Et premiss er riving av gammelt basseng i sommerferien 2019. Planlagt byggestart er nå høsten 2019 med ferdigstillelse i slutten av 2020.

Helse og omsorg

I samsvar med vedtatt overordnet strategi for helse- og omsorgstjenestene i Ringsaker 2012-2022 videreføres arbeidet med å innrette tjenestene slik at flest mulig klarer seg selv lengst mulig.

Nedbyggingen av spesialisthelsetjenesten gir store utfordringer innen psykisk helsearbeid og rusbehandling i kommunehelsetjenesten. For å bygge opp kompetanse og tjenester i kommunen, ble det i 2017 etablert et skjermet botiltak med 3 akutt plasser for brukere med psykiske lidelser og store omsorgsbehov, som ikke trenger innleggelse på sykehus. I 2018 vil det bli etablert et nytt botiltak i Moelv med 4 plasser, for rusavhengige med stort omsorgsbehov. Dette er boenheter med døgnkontinuerlig tilgang på personale.

Om få år vil flere unge innbyggere med fysisk funksjonshemming og psykisk utviklingshemming ha behov for leiligheter i bofellesskap med døgnbemanning. Disse innbyggerne mottar i dag ulike kommunale tjenester kombinert med pårørendeomsorg. I samarbeid med private utbyggere vil det i 2018 etableres 7 leiligheter for personer med utviklingshemming med tilvisningsavtale. Videre vil det blir tatt i bruk 2 nye bofellesskap i Moelv med til sammen 8 plasser i Storgata og Parkvegen.

Antall eldre i befolkningen øker, og det samme gjelder antall personer med demens. Samtidig diagnostiseres stadig flere yngre personer med sykdommen. Demensenheten styrkes med 2,2 mill. kroner for å øke grunnbemanningen med 3,7 årsverk med fagkompetanse og dermed ivareta brukerne på en bedre måte ved forsterket skjermet enhet (FSE) på Sundheimen.

Ringsaker bo- og aktivitetssenter har 56 sykehjemsplasser. Bygningsmassen ble oppført tidlig på 1970-tallet. Bygget er i generelt dårlig forfatning og utgiftene til løpende vedlikehold og akutte reparasjoner er høye. Det er stort behov for at det bygges et nytt sykehjem i Moelv. Sammen med en omlegging av ordningen med investeringstilskudd til sykehjemsplasser er det nødvendig å starte

arbeidet med planlegging av nytt sykehjem i 2018. Det er ført opp 1 mill. kroner til utredningen av dette i økonomiplanen i 2019.

Bygging av 26 omsorgsboliger ved Tømmerli bo- og aktivitetssenter ble igangsatt sommeren 2017, og forventes ferdigstilt i løpet av 2018. Omsorgsboligene forventes å være i drift fra 1.1.2019. Det er ført opp 66,5 mill. kroner i 2018, til bygging av 26 omsorgsboliger ved Tømmerli bo- og aktivitetssenter. Totalt er det bevilget 99,5 mill. kroner til nye omsorgsboliger de siste årene.

Barne- og ungdomsvern

Ved endringer i barnevernloven (barnevernsreformen) gis kommunene økt ansvar for barne- og ungdomsvernet. Målet er et bedre tilpasset tjenestetilbud for utsatte barn og familier og økt vekt på forebygging, tidlig innsats og tverrfaglig samarbeid. Enheten styrkes med 1,3 mill. kroner, som samsvarer med føringene på veksten i frie inntekter slik det fremgår av statsbudsjettet. Det opprettes 1 årsverk som akutt- og mottaksmedarbeider, en 70 % stilling som barnevernkonsulent økes med 30 % og det opprettes 0,5 årsverk som familiekonsulent for hjelpetiltaksarbeid i familier.

Sosiale tjenester

Stortinget har innført aktivitetsplikt for mottakere av økonomisk stønad under 30 år fra 1.1.2017. Ringsaker kommune vedtok å innføre aktivitetsplikt for sosialhjelp allerede i 2015. Målet med tiltaket er å få flere i arbeid og færre på stønad, og videre å bidra til å redusere utbetalingene av økonomisk sosialhjelp. Brukerne utfører tjenester for de kommunale enhetene i Ringsaker. Størst oppdragsmengde er det i enhetene i Pleie og omsorg, Psykisk helse og rus, Barne- og ungdomsvern, Bygg og eiendom, Barnehage og Servicesenteret.

Siden oppstarten av tiltaket i 2016 har til sammen 193 brukere blitt formidlet til arbeidssentralen. Av disse har 144 brukere eller 82,8 % blitt selvhjulpne. For 2018 er målet at minimum 100 personer skal ha gjennomført tiltaket. Dersom antall selvhjulpne ligger på samme nivå som i 2017 vil dette kunne redusere sosialhjelpsutbetalingen med om lag 10 mill. kroner på årsbasis.

Boliger til flyktninger og vanskeligstilte på boligmarkedet

For å kunne bosette flere flyktninger og gi et botilbud til vanskeligstilte på boligmarkedet er det ført opp 10 mill. kroner til bygging og kjøp av boliger hvert år i økonomiplanperioden, til sammen 40 mill. kroner.

Det har i de siste årene vært få private utleieboliger i Ringsaker, noe som har bidratt til stor etterspørsel. Dette har påvirket prisnivået og bidrar til forsterket etterspørsel etter kommunale utleieboliger. Kommunen jobber aktivt med å stimulere private aktører til å bygge flere utleieboliger med grunnlansfinansiering fra Husbanken og tilvisningsavtale med kommunen. I 1. halvår 2017 var det ferdigstilt ett prosjekt i Brumunddal med fire boenheter og to prosjekter i Moelv med til sammen 38 boenheter. Videre er det to prosjekter i Brumunddal med til sammen 50 boenheter som ble ferdigstilt i 2. halvår 2017. Ytterligere tre tilvisningsprosjekter med totalt 39 boenheter i Brumunddal har planlagt byggestart i 2. halvår 2017. En erfarer at etterspørselen etter omsorgsbolig er stor, særlig sentrumsnært i henholdsvis Moelv og Brumunddal. Bygging av flere private leiligheter i både Moelv og Brumunddal for både salg og utleie bidrar positivt for å møte etterspørselen etter omsorgsbolig.

Barn og ungdom

Det skal i 2018 jobbes videre med å styrke ungdomstilbudet ved utvikling av nye tilbud. I Moelv fortsetter arbeidet med utvikling av Garveriparken, blant annet med utvidelse av beachhåndballbanen. I Brumunddal prioriteres særlig utviklingen av Mjøsparken, der det er etablert skateanlegg og streetbasketanlegg, og der det nå etableres en bystrand og en lekepark. Det jobbes med å etablere det nye trialanlegget i Mausevgen i Brumunddal.

Det er også etablert nye arenaer for barn og unge gjennom Prøysenhusteatret, der det nå settes opp forestillinger både til jul og sommer, og en filmfestival for og med ungdom der 9. klassinger skal lage

dokumentarfilmer og der ungdommer fra kulturskolen står for sceneshow. I tillegg videreutvikles arrangementer som Ung Kultur Møtes (UKM).

Investeringer i infrastruktur

Det legges opp til store investeringer i infrastruktur i økonomiplanperioden for å tilrettelegge for tilgjengelige og attraktive byggefelt, utvikling i fjellet og langs Mjøsa, byutvikling og næringsutvikling. Store nedbørsmengder og intensiteter de seneste årene gjør det nødvendig å investere store beløp i samfunnsikkerhet og beredskap. Flere områder i kommunen er flomutsatt, og det er behov for tiltak for å hindre oversvømmelse og skader på infrastruktur og bygninger.

Investeringer innenfor vann, avløp og renovasjon utgjør om lag 513 mill. kroner i økonomiplanperioden, hvorav om lag 130,3 mill. kroner investeres i 2018. Dette er selvfølgelig i det alt vesentlige for å sikre innbyggere kvalitet på vann og avløp, men investeringene er også viktig for å tilrettelegge for aktivitet i boligmarkedet og næringslivet. Nytt vannverk i Mesnali er viktig for vannforsyningen til Sjusjøen og for innbyggere i Lismarka, som også vil få vann fra dette vannverket. Nytt/utvidet vannverk i Moelv er viktig både for utviklingen av Moelv og for utviklingen på Rudshøgda. Det er også behov for en utvidelse av Narud vannverk i Brumunddal for å dekke det fremtidige behovet for nærings- og befolkningsvekst

Investeringer utenfor VAR-området utgjør til sammen om lag 325,1 mill. kroner i perioden 2018-2021, hvorav om lag 119,7 mill. kroner er investeringer i 2018. Det er fortsatt behov for større investeringer i flomsikring, utvikling av Garveriparken og utviklingen av Mjøsparken. Det investeres i infrastruktur knyttet til næringsområder, boligtomter og i utforming og opparbeidelse av veger, gater, parker og grøntstruktur, samt større tiltak for å bedre avviklingen av kollektivtrafikken. I tillegg er det en lang rekke tiltak for å bedre trafikksikkerhet, sikre framkommelighet, utvikle parkområder, oppgradere badeplasser m.m.

1.1.4 Nærmere om budsjettforslagets bakgrunn og forutsetninger

Formannskapet behandlet ved f.sak 72/2017 veiledende budsjetttrammer for virksomhetsområdene for 2018-2021 (rammesaken).

Ved utarbeidelsen av budsjett 2018 og økonomiplan 2018-2021 har rådmannen søkt å følge forutsetningene i rammesaken og skissen til inndekning som lå til grunn for formannskapets vedtak om drifts- og investeringsrammer. Her var inndekningsbehovet i 2018 anslått til netto 15 mill. kroner stigende til 24 mill. kroner i 2021. Det ble skissert inndekning i 2018 med 7,5 mill. kroner i rettede effektiviserings- og innsparingstiltak mens 7,5 mill. kroner skulle avventes til statsbudsjettet for 2018 ble lagt frem i oktober. Det er i rådmannens budsjettforslag innarbeidet effektiviserings- og innsparingstiltak på 0,5 % av enhetenes netto driftsrammer i opprinnelig budsjett 2017 (grå bok). Dette er samme nivå som regjeringen har ønsket å synliggjøre som effektiviseringspotensialet i kommunesektoren, og tilsvarer 8,153 mill. kroner. Budsjetttrammene er i samsvar med rammesakens vedtak pkt. 3 korrigert for endrede forutsetninger som har blitt avklart underveis i arbeidet med budsjett og økonomiplan, senest ved fremleggelsen av regjeringens forslag til statsbudsjett for 2018.

Veksten i kommunens frie inntekter, slik den fremkommer av beregningsteknisk dokumentasjon (Grønt hefte) til forslaget til statsbudsjett for 2018, ble om lag 3 mill. kroner høyere enn lagt til grunn i rammesaken. Samtidig er en andel av veksten i frie inntekter begrunnet med opptrappingsplanen på rusfeltet med tidlig innsats i barnehage og skole, og med forebyggende tiltak for barn, unge og familier for å ruste kommunene til barnevernsreformen. Videre inkluderer inntektsveksten innlemminger av tidligere øremerkede tilskuddsordninger i rammetilskuddet og helårsvirkninger av slike innlemminger fra 2017. Ovennevnte forhold er i hovedsak fulgt opp i rådmannens budsjettforslag.

I statsbudsjettet for 2018 legges det opp til at skatteinntektene i 2017 blir 4 mrd. kroner høyere enn lagt til grunn i Revidert nasjonalbudsjett 2017, jfr. punkt 1.2. Merskatteveksten gir økonomisk handlingsrom i 2017, men dette handlingsrommet videreføres ikke i 2018. Det er i 2. tertialrapport 2017 lagt opp til at mesteparten av merskatteveksten i 2017, i underkant av 18,8 mill. kroner avsettes disposisjonsfond til bruk i budsjett 2018 for å dekke opp for ubalansen i budsjett 2018. Merskatteveksten i 2017 er å anse som et engangsbeløp.

Kommunens pensjonsutgifter, ligger an til å bli 3 mill. kroner høyere enn lagt til grunn i rammesaken. Reguleringspremien for 2018 forventes å bli 1,3 mill. kroner lavere enn tidligere varslet fra KLP, og ordinær pensjonspremie (arbeidsgivers andel) til KLP og SPK ligger an til å bli til sammen 4,3 mill. kroner høyere. Det er i 2. tertialrapport 2017 lagt opp til at lavere reguleringspremie enn antatt i 2017 på 20,8 mill. kroner blir stående på lønnsreserven til bruk i budsjett 2018. Det er varslet en langt høyere reguleringspremie for 2018 enn for 2017 siden det er et hovedlønnsoppgjør. I henhold til 2. tertialrapport 2017 er 20 mill. kroner av redusert reguleringspremie 2017 brukt til å redusere økningen i reguleringspremien i 2018.

Det er ikke økonomisk handlingsrom til å kompensere fullt ut for økte behov og utgifter innenfor de ulike virksomhetsområdene i kommunen, slik at noe av dette må løses ved omdisponeringer innenfor virksomhetsområdenes budsjetttrammer.

Etter at alle budsjettforutsetninger er oppdatert og tiltak innarbeidet, er det en ubalanse mellom totale driftsutgifter og driftsinntekter på 10,7 mill. kroner i 2018, 31,1 mill. kroner i 2019, 18 mill. kroner i 2020 og 16,9 mill. kroner det siste året i økonomiplanen. Ubalansen i 2018 er dekket opp ved bruk av avsatte frie inntekter i 2017. I 2. tertialrapport 2017 ble netto merinntekter fra skatt og rammetilskudd på i underkant av 18,8 mill. kroner avsatt disposisjonsfond til bruk i budsjett 2018.

Ubalansen i de øvrige årene er rent budsjetteknisk dekket opp ved bruk av disposisjonsfond, men må ved rullering av økonomiplan dekkes inn med permanente utgiftskutt og/eller oppjustering av inntektssiden i budsjettet, herunder eventuelt økte overføringer som følge av befolkningsvekst. Det er helt nødvendig å stå fast ved strategien for vekst og utvikling. Tiltak som gir befolkningsvekst vil sikre et høyere nivå på kommunens frie inntekter. Dette er den viktigste forutsetningen for videre utbygging av kommunens velferdstjenester. Kommunen må være på eller over landsgjennomsnittlig befolkningsvekst dersom en skal få sin andel av inntektsveksten i kommunesektoren.

Korrigeringsfor vedtak, lønnsoppgjør med mer

Budsjettforslaget er på vanlig måte korrigert for helårsvirkning av driftstiltak som er igangsatt i løpet av 2017 og tiltak som er vedtatt iverksatt i 2018. Videre er det innarbeidet driftskonsekvenser av gjennomførte investeringsprosjekter. I tillegg er det innarbeidet helårsvirkninger av sentrale og lokale lønnsoppgjør, endringer i pensjonspremier og økninger i ulike tilskudds- og betalingssetser. Budsjettforslaget er oppdatert i forhold til øvrige kjente endringer i kommunens rammebetingelser.

Sentrale inntektsforutsetninger

Noen av de sentrale inntektsforutsetningene som er lagt til grunn i rådmannens budsjettforslag kan stikkordsmessig sammenstilles slik:

- Ved budsjettering av skatt og rammetilskudd (frie inntekter) har rådmannen i budsjettforslaget tatt utgangspunkt i inntektsanslaget i beregningsteknisk dokumentasjon av inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner (Grønt hefte) som følger forslaget til statsbudsjett for 2018. Frie inntekter er budsjettert med 1,754 mill. kroner.
- I 2017 gjennomføres det en alminnelig taksering/omtaksring av alle eiendommer i kommunen, jf. k.sak 108/2015. Det er de nye takstene som blir gjeldende fra 1.1.2018 og som legges til grunn for utskrivning av eiendomsskatt i 2018. Det er budsjettert med eiendomsskatt i hele kommunen på til sammen 119,4 mill. kroner i 2018. Det er lagt til grunn en volumvekst

som følge av nybygg og tilbygg på 3 mill. kroner. Skattesatsen for 2018 er i budsjettforslaget satt til 3,5 promille. Bunnfradraget holdes uendret på kr 110.000.

- I budsjett 2018 er det ført opp til sammen 36,9 mill. kroner i utbetaling av utbytte fra og renter på ansvarlig lån til Eidsiva Energi AS. Utbyttet er redusert med ytterligere 3,7 mill. kroner fra budsjett 2017 basert på signaler om lavere utbytte i årene fremover. Alle midlene går hvert år i sin helhet til å saldere driftsbudsjettet. Inntekter fra salg av konsesjonskraft er ført opp med 1 mill. kroner.
- Kompensasjonsordninger knyttet til tidligere utbygginger av skolebygg, sykehjem og omsorgsboliger er av Husbanken opplyst til å utgjøre om lag 7,4 mill. kroner i 2018. Beløpet trappes ned utover i økonomiplanperioden etter hvert som lånene nedbetales.
- Det er budsjettet med 39,6 mill. kroner i vertskommunetilskudd knyttet til ansvarsreformen for 2018. Endelig beløp vil først foreligge etter at statsbudsjettet for 2018 er vedtatt. Det vises til særskilt omtale av vertskommunetilskuddet under kap. 4.24.
- Integreringstilskudd ved bosetting av flyktninger er budsjettet med 52,7 mill. kroner i 2018. I henhold til k.sak 44/2016 skal kommunen i snitt ta imot 90 flyktninger pr. år, inkludert familiegjenforeninger. I tillegg kommer bosetting av 10 enslige mindreårige flyktninger til enhver tid. I brev av 6.11.2017 anmoder IMDi Ringsaker kommune om å bosette 38 flyktninger i 2018 hvorav 2 enslige mindreårige flyktninger. I tillegg kommer eventuelle familiegjenforeninger. Det vises til særskilt omtale av integreringstilskuddet kap. 4.24.
- Kommunale betalingssatser er i utgangspunktet prisjustert med 2,7 %. Enkelte satser har en noe høyere prisjustering mens andre har lavere. Det er imidlertid noe variasjoner blant annet som følge av forskriftsbestemmelser og øvrige sentrale føringer på gebyrnivåene, herunder kravet til selvkost innenfor VAR-området. De enkelte betalingssatsene fremgår av hoveddel III Gebyrregulativ i rosa bok.

1.1.5 Om dokumentene

Budsjettdokumentene presenteres etter inndelingen i virksomhetsområder og resultatenheter i henhold til organiseringen av kommunens administrative og tjenesteproduserende virksomhet.

Dokumentets tekstdel (blå bok) er inndelt i seks hoveddeler med vedlegg. Hoveddel I er en presentasjon av sentrale forutsetninger/rammebetingelser, kommunens plansystem og budsjettprosess og utvalgte KOSTRA nøkkeltall. Hoveddel II fremviser den økonomiske helheten i budsjettforslaget. Forslaget kommenteres på overordnet nivå. Foreslåtte endringer i forhold til 2017 presenteres særskilt i egne tabeller for henholdsvis nye drifts- og investeringstiltak. Hoveddel III omhandler bolig- og tomtetilrettelegging. Hoveddel IV omtaler forslaget for hvert enkelt virksomhetsområde. I hoveddel V kommenteres endringer i økonomireglementet og gebyrregulativet. I hoveddel VI har rådmannen tatt inn sitt forslag til vedtak om budsjettet 2018 og økonomiplan 2018-2021.

Dokumentets talldel (rosa bok) presenterer forslaget til drifts- og investeringsbudsjett fordelt etter virksomhetsområde på hovedartsgruppe i samsvar med det spesifikasjonsnivået som det er lagt opp til i økonomireglementet. Investeringsbudsjett er i tillegg spesifisert pr. prosjekt. I dokumentet inngår også andre spesifikasjoner og hovedoversikter til årsbudsjettet, samt forslag til gebyrregulativ, godtgjøringsreglement og økonomireglement. Videre er oversikter knyttet til økonomiplanen tatt inn i rosa bok.

På kommunens internettsider (www.ringsaker.kommune.no) vil det være tilgjengelig mer detaljerte talloppstillinger (gul bok). Disse detaljoppstillingene er kun tilgjengelig på internett. Hele budsjettforslaget er også tilgjengelig her.

1.2 Rammebetingelser og økonomiske forutsetninger

1.2.1 Innledning

I denne delen av dokumentet presenteres de overordnede økonomiske rammebetingelsene, samt de gjennomgående forutsetninger, som budsjett- og økonomiplanforslaget bygger på. De nærmere inntektsanslagene for Ringsaker kommune presenteres i hoveddel IV.

Kommunesektorens samlede inntekter anslås i regjeringens forslag til statsbudsjett til om lag 511,5 mrd. kroner i 2018. I tabell 1.2.1.1 anslås sammensetningen av inntektene i 2018 og nominell endring fra 2017.

Tabell 1.2.1.1 Kommunesektorens inntekter i 2018

	Mrd. kroner	Andel av samlede inntekter (%)	Nominell endring i % fra 2017 ¹⁾
Frie inntekter			
Skatteinntekter	205,3	40,1	2,6
Rammetilskudd	164,4	32,1	2,6
Sum frie inntekter	369,7	72,3	2,5
Øremerkede tilskudd ²⁾	29,6	5,8	4,4
Gebyrer	69,8	13,6	3,5
Momskompensasjon	23,7	4,6	4,2
Andre inntekter	18,7	3,7	2,6
Totalt	511,5	100	2,7

1) Nominell endring. Beregningsgrunnlaget er anslag på regnskap for 2017 korrigert for oppgaveendringer.

2) Ekskl. tilskudd til kommunenes arbeid med flyktninger, personer med opphold på humanitært grunnlag og asylsøkere

Kommunesektorens skatteinntekter og rammetilskudd er sektorens frie inntekter. De frie inntektene utgjør vel 72 % av samlede inntekter. Andelen skatteinntekter og rammetilskudd er henholdsvis 55,5 % og 45,5 % av de frie inntektene. Disse inntektene kan disponeres fritt innenfor rammen av lover og forskrifter og gir kommunesektoren rom for lokal tilpasning av virksomheten.

Skatteinntekter er kommunesektorens andel av skatt på alminnelig inntekt fra personlige skatteyttere. Størrelsen på skatteinntektene avhenger blant annet av utviklingen i skattegrunnlagene og av de kommunale og fylkeskommunale skattørene. Rammetilskudd bevilges på Kommunal- og moderniseringsdepartementets (KMD) budsjett.

Øremerkede tilskudd skal benyttes i tråd med formålet som er angitt for bevilgningen. Andelen øremerkede tilskudd utgjør 5,8 % av de samlede inntektene i kommunesektoren.

Gebyrinntekter er kommunale eiendomsavgifter og egenbetaling for tjenester som leveres av kommunene, eksempelvis tekniske tjenester, helse- og omsorgstjenester og barnehagetjenester, og utgjør 13,6 % av de samlede inntektene.

Momskompensasjon er refusjon til kommunesektoren for anskaffelser som er merverdiavgiftspliktige og utgjør 4,6 % av de samlede inntektene.

1.2.2 Hovedtrekkene i det økonomiske opplegget for kommunesektoren

Kommunesektorens inntekter i 2017

I Revidert nasjonalbudsjett 2017 ble realveksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2017 anslått til 2,3 mrd. kroner. Veksten i frie inntekter var på samme tidspunkt anslått til -1,5 mrd. kroner. Den relativt beskjedne inntektsutviklingen som ble anslått i revidert nasjonalbudsjett må ses i lys av at kommunesektoren fikk betydelige ekstra skatteinntekter i 2016 av engangskaraktér.

Anslaget for kommunesektorens skatteinntekter ble i Revidert nasjonalbudsjett 2017 nedjustert med 0,85 mrd. kroner. Vel 160 mill. kroner av nedjusteringen skyldtes endringer i skatteopplegget og ble kompensert gjennom en økning i rammetilskuddet. Den øvrige nedjusteringen skyldtes lavere anslag for lønnsveksten i 2017. Av samme grunn ble den samlede pris- og kostnadsveksten i kommunesektoren (kommunal deflator) nedjustert fra 2,5 til 2,3 %. Isolert sett bidro dette til en besparelse for kommunesektoren på om lag 0,9 mrd. kroner.

Ny informasjon om skatteinngangen i 2017 tyder på at kommunesektorens skatteinntekter i 2017 blir 4 mrd. kroner høyere enn lagt til grunn i Revidert nasjonalbudsjett 2017. Bakgrunnen er ekstraordinært store uttak av utbytter til personlige skattytere for inntektsåret 2016, som trolig skyldes tilpasninger til skattereformen. Den samlede pris- og kostnadsveksten anslås til 2,3 %, den samme som i Revidert nasjonalbudsjett 2017.

Den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2017 anslås nå til 6,4 mrd. kroner, tilsvarende 1,4 %. Realveksten i de frie inntektene anslås til 2,5 mrd. kroner, tilsvarende 0,7 %. Veksten er vesentlig sterkere enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2017.

For Ringsaker kommune ligger det i 2017 an til økning i skatteinntektene sammenholdt med opprinnelig vedtatt budsjett på 15,140 mill. kroner, basert på de siste anslagene i statsbudsjett 2018. I og med at det er anslaget for skatteinntekter i Revidert nasjonalbudsjett 2017 som legges til grunn for beregning av skatteinntektene for 2018, vil nivået på Ringsaker kommunes skatteinntekter være 1,598 mill. kroner lavere enn opprinnelig vedtatt budsjett. Rammetilskuddet ligger an til å bli kr 116.000 lavere enn opprinnelig budsjett i 2017.

Kommunesektorens inntekter i 2018

I kommuneproposisjonen 2018 la regjeringen opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 4,3 og 5,3 mrd. kroner i 2018. Det ble varslet at mellom 3,8 og 4,3 mrd. kroner av inntektsveksten ville være frie inntekter.

Regjeringen legger i statsbudsjettet opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 4,6 mrd. kroner i 2018, tilsvarende 0,9 %. Videre legger regjeringen opp til en realvekst i frie inntekter på knapt 3,8 mrd. kroner. Det tilsvarer en realvekst på 1,0 %.

Ved beregning av realvekst i kommunesektorens inntekter er det lagt til grunn en pris- og kostnadsvekst i kommunal tjenesteyting (kommunal deflator) på 2,6 % fra 2017 til 2018.

Inntektsveksten i 2018 er regnet fra inntektsnivået i 2017 slik det ble anslått etter stortingsbehandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2017. Det innebærer at oppjusteringen av anslaget for kommunesektorens skatteinntekter i 2017 med 4 mrd. kroner ikke påvirker nivået på sektorens inntekter i 2018.

I tabell 1.2.2.1 er realveksten i kommunesektorens inntekter i 2018 på 4,6 mrd. kroner dekomponert. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå i 2017 i Revidert nasjonalbudsjett 2017.

Tabell 1.2.2.1: Realvekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2018 (mrd. kroner)

Frie inntekter	3,8
Frie inntekter knyttet til nye oppgaver ¹⁾	-0,3
Øremerkede tilskudd	0,5
Gebyrinntekter	0,6
Samlede inntekter	4,6

¹⁾ Disse midlene bevilges som frie inntekter, men regnes ikke med i veksten i frie inntekter siden midlene er knyttet til nye pålagte oppgaver. Midlene regnes med i veksten i de samlede inntektene.

Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med knapt 3,6 mrd. kroner til kommunene og 200 mill. kroner til fylkeskommunene. Av veksten i frie inntekter til kommunene begrunnes 300 mill. kroner med opptrappingsplanen på rusfeltet, 200 mill. kroner er begrunnet med tidlig innsats i barnehage og skole, og 200 mill. kroner er begrunnet med forebyggende tiltak for barn, unge og familier for å ruste kommunene til barnevernsreformen.

Veksten i frie inntekter i 2018 må ses i sammenheng med kommunesektorens anslåtte merutgifter som følge av befolkningsutviklingen. I Kommuneproposisjonen 2018 ble det vist til beregninger utført av Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) som viste merutgifter for kommunesektoren i 2018 på 2,7 mrd. kroner som følge av den demografiske utviklingen. Av dette ble det anslått at om lag 2,2 mrd. kroner må finansieres innenfor veksten i frie inntekter. Hele økningen kan tilskrives kommunene. De anslåtte merutgiftene er et uttrykk for hva det vil koste kommunesektoren å opprettholde tjenestetilbudet i blant annet skole, barnehage og omsorgstjenesten med uendret standard og produktivitet i tjenestene.

I kommuneproposisjonen for 2018 ble veksten i kommunesektorens samlede pensjonskostnader anslått til i størrelsesorden 350 mill. kroner i 2018, ut over det som dekkes av den kommunale deflatoren.

Etter at det er tatt hensyn til merutgifter for kommunesektoren som følge av den demografiske utviklingen, pensjonskostnader og satsinger finansert innenfor veksten i frie inntekter er økningen i handlingsrommet på om lag 0,4 mrd. kroner.

Tabell 1.2.2.2: Økning i kommunesektorens handlingsrom i 2018 (mrd. kroner)

Vekst i frie inntekter	3,8
- merkostnader demografi	-2,2
- merkostnader pensjon	-0,4
- satsinger innenfor veksten i frie inntekter	-0,8
Økt handlingsrom	0,4

I kommuneproposisjonen 2018 ble det varslet at skattøren skal fastsettes ut fra en målsetting om at skatteinntektene for kommunene skal utgjøre 40 % av de samlede inntektene. Det foreslås at den kommunale skattøren for 2018 holdes uendret på 11,8 %. Anslaget på kommunesektorens skatteinntekter i 2018 bygger bl.a. på 1,1 % sysselsettingsvekst i norsk økonomi og 3 % lønnsvekst fra 2017 til 2018.

Tabell 1.2.2.3 viser anslag på frie inntekter til primærkommunene i 2017 og 2018. Inntektene i 2017 er anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, regelendringer og endringer i finansieringen av kommunesektorens oppgaver.

Tabell 1.2.2.3 Frie inntekter i primærkommuner i 2017 og 2018 (nominelle priser). Beløp i mill. kroner

	2017	2018	Endring i %
Skatter i alt	168 001	172 133	2,5
<i>Herav skatt på inntekt og formue</i>	<i>154 740</i>	<i>158 800</i>	<i>2,4</i>
Rammetilskudd	127 161	130 801	2,9
Sum frie inntekter	295 162	302 934	2,6

Den nominelle veksten i kommunenes frie inntekter anslås til 7,772 mrd. kroner eller 2,6 % i 2018, regnet fra anslag på regnskap for 2017.

Situasjonen for de enkelte kommuner vil naturlig nok variere i forhold til alle makrobeskrivelsene foran. Til orientering ligger Ringsaker kommune under det gjennomsnittlige nivået for frie inntekter, nærmere bestemt på 95 % i 2016, hvis en ser bort fra eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter. Hvis en tar med eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter, ligger Ringsaker kommune på 96 % av

gjennomsnittlig nivå i 2016. Disse inntektsforskjellene fremstår etter at en har korrigert for ulikheter i utgiftsbehovet.

Størrelsen på og utviklingen av de frie inntektene er særlig avgjørende for vurderingen av økonomiske forutsetninger og hvilken handlefrihet en dermed kan legge til grunn for økonomiplanperioden. Dette har igjen konsekvenser for hvilke tjenestetilbud kommunen kan gi innbyggerne.

Beregningene av hva Ringsaker kommune for egen del kan budsjettere med under de ulike inntekstpostene, er vist i hoveddel IV. De konkrete anslagene vedrørende skatt og rammetilskudd er presentert i kapittel 4.24 under omtalen av virksomhetsområde 90 Felles.

1.2.3 Endringer i oppgaver, regelendringer, tilskuddsordninger med videre

I forslaget til statsbudsjett for 2018 er det redegjort for endringer i oppgaver, regelendringer, tilskuddsordninger med videre. Konsekvensene av endringene for Ringsaker kommune er beregnet og innarbeidet i budsjett 2018 og økonomiplan 2018-2021 i den grad dette ikke allerede er hensyntatt i den etablerte rammen. Det vises til egne kommentarer om dette i hoveddel IV. Under presenteres et utvalg av saker med betydning for kommunesektoren.

Opptappingsplan for rusfeltet

Opptappingsplanen for rusfeltet (2016-2020) skal bidra til en forbedret, forsterket, tverrsektoriell og samordnet innsats på rusfeltet. Hovedfokus er på kommunesektoren. Regjeringen vil styrke innsatsen på rusfeltet med 2,4 mrd. kroner i planperioden 2016-2020. Det er i 2016 og 2017 bevilget til sammen 986,8 mill. kroner knyttet til oppfølging av planen. For 2018 er 300 mill. kroner av veksten i kommunenes frie inntekter begrunnet med økt satsing på rusfeltet. Midlene fordeles etter delkostnadsnøkkel for sosialhjelp.

Tidlig innsats i barnehage og skole

Regjeringen foreslår å styrke arbeidet med tidlig innsats i barnehagen og i skolen for å fange opp utfordringer tidlig og følge dem opp raskt. Det foreslås at 200 mill. kroner av veksten i kommunesektorens frie inntekter begrunnes med en økt satsing på tidlig innsats i 2018. 100 mill. kroner foreslås fordelt etter delkostnadsnøkkel for barnehage, mens delkostnadsnøkkel for grunnskole legges til grunn for fordelingen av de resterende 100 mill. kronene.

For å legge til rette for at alle barn kan få en trygg og god overgang fra barnehage til skole, har regjeringen sendt på høring et forslag om å lovfeste en plikt for barnehageeiere og skoleeiere til å samarbeide om denne overgangen. Kommunesektoren kompenseres for lovendringen gjennom en økning i rammetilskuddet på 20 mill. kroner i 2018.

Videre foreslår regjeringen å innføre en tilskuddsordning som har til hensikt å støtte kommuner som har mange minoritetsspråklige barn som ikke går i barnehage. Tilskuddet skal gå til ulike typer informasjons- og rekrutteringsarbeid, slik at barnehagedeltakelsen blant barn med minoritetsspråklig bakgrunn øker. Det foreslås bevilget 20 mill. kroner over Kunnskapsdepartementets budsjett.

Barnevern

200 mill. kroner av forslaget til vekst i frie inntekter til kommunene begrunnes med forebyggende tiltak for barn, unge og familier. Dette vil være med på å ruste kommunene for et større ansvar på barnevernsområdet i forbindelse med barnevernreformen. Samtidig underbygger det regjeringens prioriterte satsinger innenfor arbeid med psykisk helse, rus og opptappingsplanen mot vold og overgrep, og det åpner også for at kommunene kan prioritere ytterligere satsing på helsestasjons- og skolehelsetjenesten i 2018. Midlene fordeles etter samlet kostnadsnøkkel.

Kommunene skal forberedes på økt ansvar gjennom en langsiktig kompetansestrategi der bedre videreutdanning er et av satsingsområdene. Tilskudd til barnevernsfaglige videreutdanninger økes fra 6,2 mill. kroner til 19,7 mill. kroner i 2018. Tilskuddet skal dekke deler av kommunenes kostnader når

ansatte deltar i videreutdanning. I tillegg settes det av 9,5 mill. kroner til tjeneste- og tiltaksutvikling i kommunale barnevernstjenester

Investeringsstilskudd til heldøgns omsorgsplasser

I årene som kommer vil det være behov for å øke kapasiteten av heldøgns omsorgsplasser i kommunene. Stortinget har derfor vedtatt å endre investeringsstilskuddet til heldøgns omsorgsplasser fra og med 2021 til kun å omfatte plasser som gir netto tilvekst. Det er vedtatt en overgangsordning for perioden 2017-2020. I denne perioden kan deler av tilskuddet også benyttes til å fornye eksisterende bygningsmasse gjennom utskifting eller renovering. Bevilgningsforslaget for 2018 på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett innebærer en tilsagnsramme på om lag 3 mrd. kroner. Rammen gir rom for tilskudd til om lag 1.800 heldøgns omsorgsplasser.

Kommunale vigslar

Ved endringer i ekteskapsloven er myndighet til å foreta vigsel overført fra domstolene til kommunene. Overføringen av oppgaven fra domstolene til kommunene vil skje fra 1. januar 2018. Som følge av dette foreslås det å overføre 3 mill. kroner fra Justis- og beredskapsdepartementets budsjett til rammetilskuddet til kommunene.

Toppfinansieringsordning ressurskrevende tjenester

Kommunene får refundert deler av utgiftene til tjenester til mennesker som mottar omfattende helse- og omsorgstjenester. Dette kan blant annet gjelde personer med psykisk utviklingshemming, nedsatt funksjonsevne, personer med rusmiddelproblemer og mennesker med psykiske lidelser.

For 2018 foreslås det at kommunene får kompensert 80 % av egne netto lønnsutgifter i 2017 til helse- og omsorgstjenester ut over et innslagspunkt på kr 1.235.000. Netto lønnskostnader er lønn til ansatte og tilhørende sosiale kostnader, fratrukket øremerkede tilskudd og tilskudd gjennom inntektssystemet. Tilskuddsordningen gjelder for tjenestemottakere til og med det året de fyller 67 år. For eldre over 67 år fanges deler av utgiftene opp gjennom de ordinære kriteriene i kostnadsnøkkelen for kommunene, som ligger til grunn for utgiftsutjevningen og fordelingen av rammetilskuddet mellom kommunene.

1.2.4 Lønns- og prisforutsetninger

KS har beregnet årslønnsvekstrammen fra 2017 til 2018 på om lag 3,1 %. Av lønnsrammen utgjør overheng anslagsvis 1,6 prosentpoeng.

Lønnsoppgjøret for 2018 er et hovedoppgjør, og samlet tas det i budsjettet høyde for en total ramme som utgjør om lag 3,1 %.

I budsjettet er det i tillegg tatt hensyn til at lønnsveksten skal dekke lønnsoppgjør og økt reguleringspremie for ansatte i Ringsaker kirkelige fellelråd, anslåtte virkninger av sentrale forhandlinger om driftstilskudd leger/fysioterapeuter, legevakt, turnusleger og korrigeringer av lønn i forbindelse med ansettelse, ansiennitetsopprykk m.m., som ikke inngår i hovedoppgjøret.

Til inndekning av lønnsoppgjøret i 2018 føres det opp en bevilgning på 25,146 mill. kroner, som tilsvarer om lag 3,1 %. Dette er noe høyere enn lønnsveksten i forslaget til statsbudsjett for 2018 på 3,0 %. KLP sine prognoser for reguleringspremien er basert på en lønnsvekst på 3,1 %.

Rådmannen har i forslaget til budsjett 2018 lagt til grunn en prisvekst på 1,6 %. Andre driftsutgifter enn lønn er i budsjettforslaget for 2018 i utgangspunktet kompensert med en slik prisvekst på 1,6 %.

I tråd med praksis vektet samme forutsetninger om lønnsvekst (rådmannen har her benyttet 3,1 % med vekt om lag 70 %) og prisvekst (rådmannen har her benyttet 1,6 % med vekt om lag 30 %). Dette vektete uttrykket for kostnadsvekst brukes i rammeberegningen til framskriving av inntektsartene/gebyrene. I rådmannens forslag til budsjett 2018 er dermed i utgangspunktet disse inntektsartene forutsatt å øke med om lag 2,7 %. Det vises til nærmere presentasjon av foreslåtte endringer i de ulike

kommunale betalingsordningene i kapittel 5.2, samt i omtalen av de respektive virksomhetsområdene i kapittel 4. Selve forslaget til gebyrregulativ for 2018 er tatt inn i kapittel 3.1 i rosa bok.

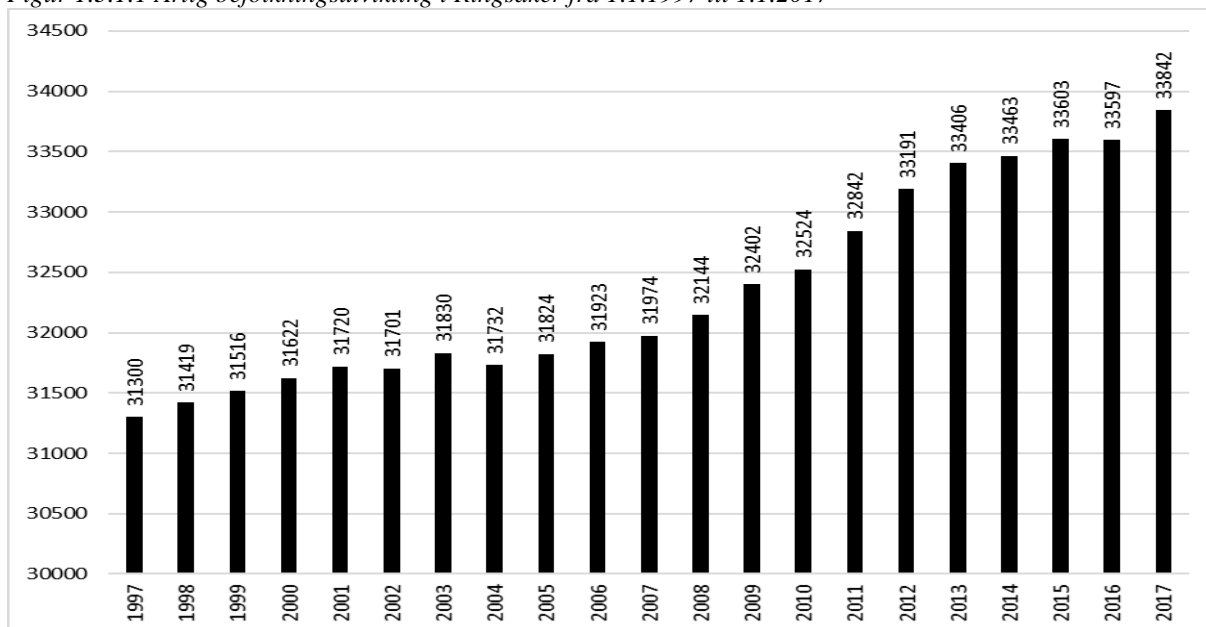
Økonomiplanen føres i faste priser med 2018-kroneverdi. Avdragene som innarbeides med løpende priser i basis, er deflaterte med utgangspunkt i en sats på 2,0 % for 2018-2021.

1.3 Befolkningsutvikling

1.3.1 Innbyggertall og befolkningsutvikling

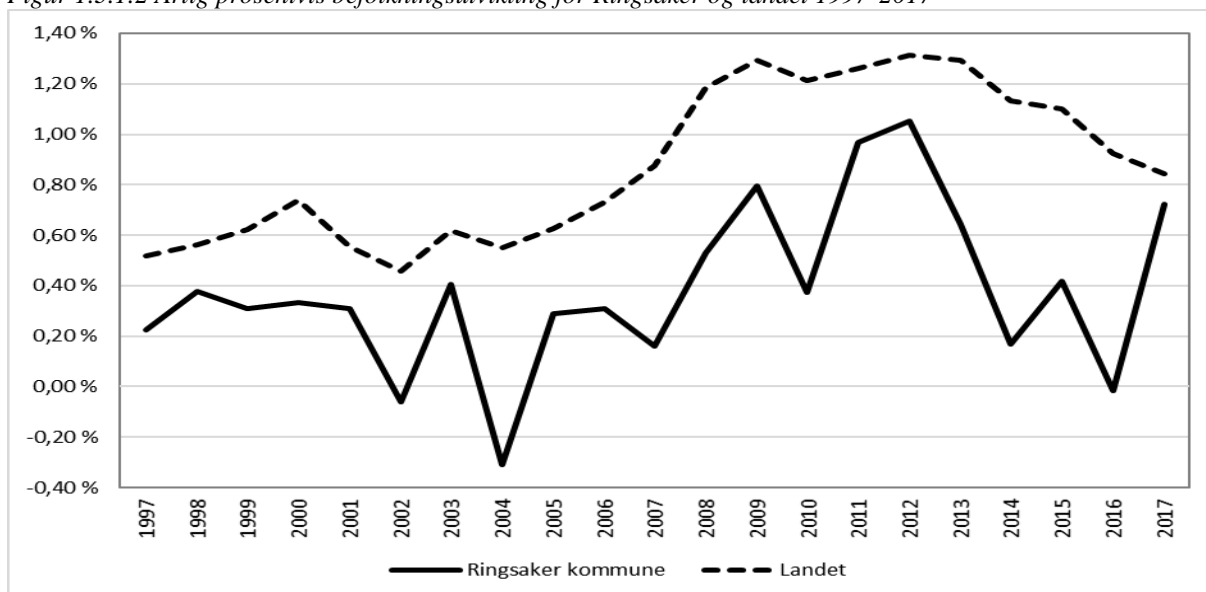
Folketallet i Ringsaker var pr. 1.1.2017 på 33.842. Figuren nedenfor viser befolkningsutviklingen i Ringsaker kommune fra 1. januar 1997 og frem til 1. januar 2017.

Figur 1.3.1.1 Årlig befolkningsutvikling i Ringsaker fra 1.1.1997 til 1.1.2017

Av figuren over fremgår det at folketallet i Ringsaker har steget med 2.613 personer fra 1997 til 2017. Folketallet i Ringsaker hadde en beskjeden vekst i perioden fra 1997 til 2007, for så å få en markant økning i årene 2008 til 2013. Folketallet steg også i 2014, men svakere enn i de foregående årene, og i 2015 flatet veksten i kommunens befolkning ut og endte med en befolkningsnedgang med 6 personer. Det er en markant økning igjen i 2016 med en befolkningsøkning på 245 personer.

Figur 1.3.1.2 Årlig prosentvis befolkningsutvikling for Ringsaker og landet 1997-2017

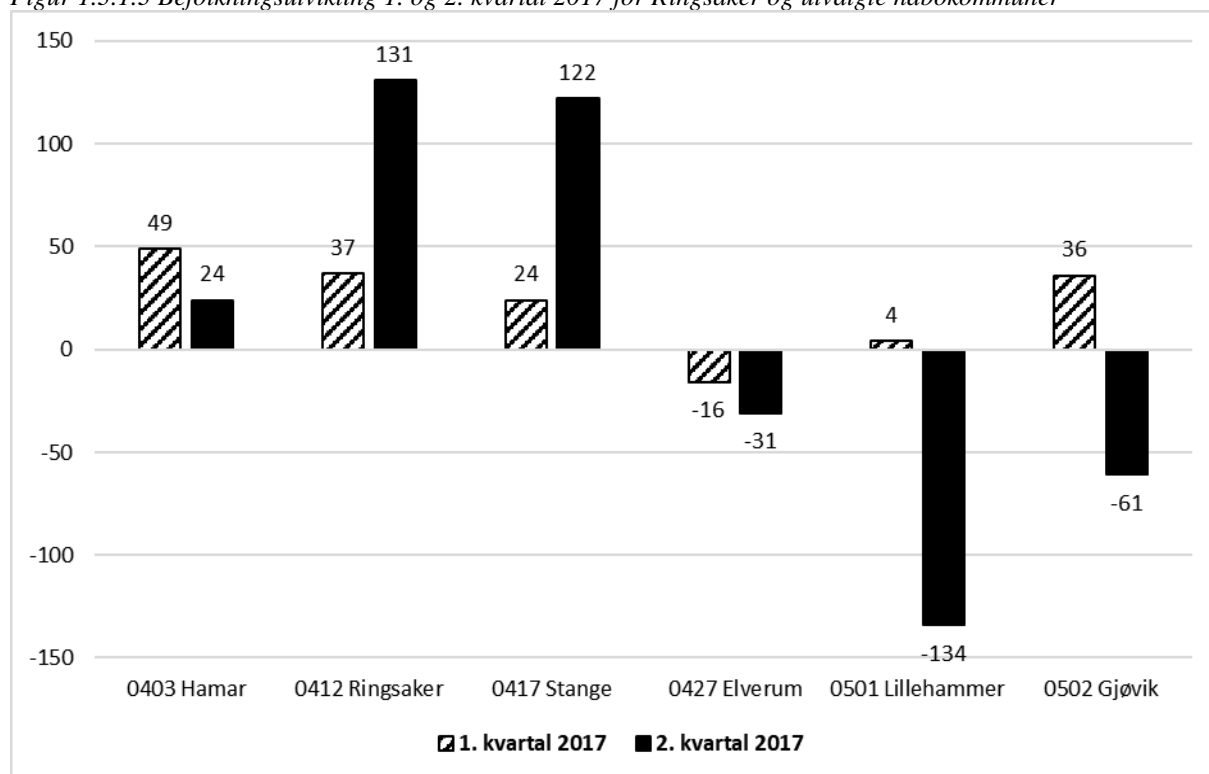

Figuren over viser prosentvis årlig vekst for Ringsaker fra 1997 til 2017. Selv om befolkningsveksten i Ringsaker ikke er like sterk som landsgjennomsnittet, ser en de samme trendene i Ringsaker som i landet for øvrig, med unntak av årene 2001, 2003 og 2015 hvor Ringsaker har hatt en negativ vekst. I 2016 har Ringsaker hatt sterk vekst og er på nesten samme nivå som landet for øvrig.

Positiv utvikling av innbyggertallet over tid er den fremste indikatoren på om kommunen lykkes med sin visjon om vekst og utvikling. Befolkningsvekst er helt vesentlig for kommunen. Både for å skape attraktive og livskraftige lokalsamfunn, men også for å sikre kommunens andel av kommunesektorens frie inntekter som grunnlag for velferdsproduksjon.

Figuren nedenfor viser netto befolkningsutvikling i Ringsaker og utvalgte nabokommuner 1. og 2. kvartal 2017.

Figur 1.3.1.3 Befolkningsutvikling 1. og 2. kvartal 2017 for Ringsaker og utvalgte nabokommuner

Ved utgangen av 2. kvartal 2017 var folketallet i Ringsaker kommunen 34.010, som tilsvarer en vekst på 168 personer fra 4. kvartal 2016. Kommunen jobber målrettet for å oppnå en landsgjennomsnittlig befolkningsvekst. De viktigste vekstfaktorene er forankret i gjeldende kommuneplan, delplaner og handlingsprogram med økonomiplan. Dette arbeidet har høy prioritet de kommende fire år. Forhold som kan legge til rette for befolkningsvekst i årene som kommer er at det i 2017 fortsatt er et relativt stort antall søknader om byggetillatelse, det foreligger planer om flere nye byggeprosjekter og næringsetableringer, og i tillegg kommer utbygging av fire-felts E6 til Moelv.

Ringsaker hadde til sammen en befolkningsvekst på 168 personer i 1. og 2. kvartal 2017, noe som ligger høyere enn nabokommunene. Hamar har hatt en befolkningsvekst på 73 personer og Stange har hatt en vekst på 146 personer, mens kommunene Elverum, Gjøvik og Lillehammer har opplevd en reduksjon i befolkningen i første halvår i 2017.

Tabell 1.3.1.4 Befolkningsendringer for Ringsaker 2016 og 2017 pr. kvartal

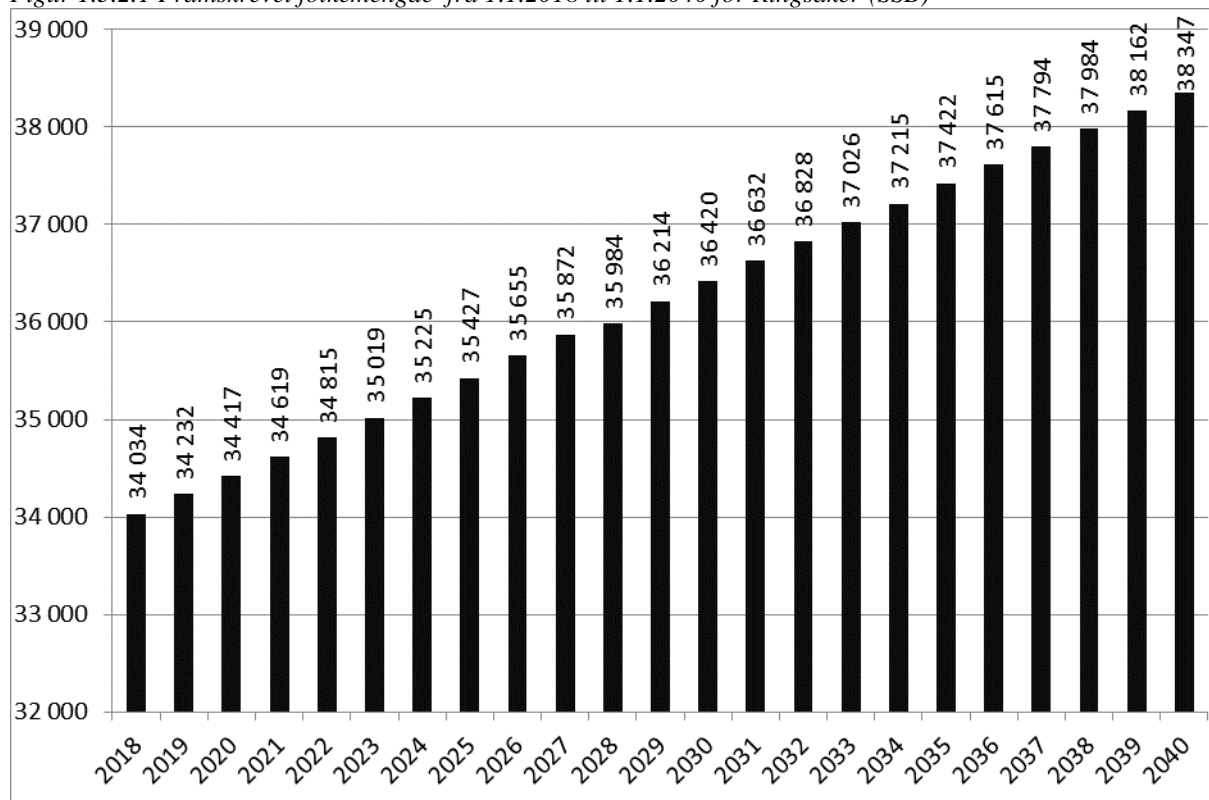
År	2016				2017	
	Kv 1	Kv 2	Kv 3	Kv 4	Kv 1	Kv 2
Folketallet ved inngangen av kvartalet	33 597	33 616	33 674	33 702	33 842	33 879
Fødselsoverskudd	-11	1	-8	15	5	4
Innvandring	51	46	46	85	59	55
Utvandring	24	17	43	27	40	12
Innflytting, innenlandsk	250	301	452	305	269	339
Utflytting, innenlandsk	247	273	419	243	256	255
Nettoinnflytting, inkl. inn- og utvandring	30	57	36	120	32	127
Folketilvekst	19	58	28	140	37	131
Folketallet ved utgangen av kvartalet	33 616	33 674	33 702	33 842	33 879	34 010

Befolkningsveksten i Ringsaker skyldes i all hovedsak en positiv nettoinnflytting. Flyttestrømmen inn og ut av kommunen er stor, og det er viktig å jobbe for å beholde de som bor her, samtidig som en jobber for å få flere til å flytte hit.

1.3.2 Aktuelle befolkningsprognoser fra SSB

Befolkningsprognoser dannes med grunnlag i en gitt faktisk befolkningssituasjon, kombinert med valg av forutsetninger for fruktbarhet, dødssannsynlighet samt inn- og utflyttinger.

Figur 1.3.2.1 Framskrevet folkemengde fra 1.1.2018 til 1.1.2040 for Ringsaker (SSB)

Den tekniske prognosen benyttet i figuren over er benevnt MMMM og er basert på en middels nasjonal vekst. Prognosen fremskrives med bakgrunn i befolkningstallet pr. 1.1.2017.

Tabell 1.3.2.3 Befolkning etter aldersgrupper pr 1.1. for årene 2016 og 2017 og fremskrevet folke­mengde 2018 til 2023 (SSB)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Endring 2016-2023
0-1 år	576	636	690	704	718	729	736	741	22,3 %
2-5 år	1 431	1 381	1 309	1 295	1 339	1 386	1 452	1 480	3,3 %
6-15 år	4 076	4 041	4 033	4 050	3 991	3 925	3 871	3 858	-5,7 %
16-20 år	2 189	2 270	2 216	2 135	2 114	2 098	2 040	2 035	-7,6 %
21-34 år	5 301	5 398	5 493	5 549	5 588	5 648	5 706	5 692	6,9 %
35-66 år	14 406	14 365	14 386	14 493	14 533	14 570	14 640	14 729	2,2 %
67-79 år	3 987	4 140	4 275	4 352	4 432	4 531	4 584	4 634	14,0 %
80-89 år	1 343	1 313	1 324	1 339	1 387	1 406	1 457	1 512	11,2 %
90 år og eldre	288	298	308	315	315	326	329	338	14,8 %
SUM	33 597	33 842	34 034	34 232	34 417	34 619	34 815	35 019	4,1 %

I perioden 2016 til 2023 forventer denne prognosen en befolkningsvekst på totalt 4,1 %. For 2017 til 2023 viser tabellen med SSBs tall en årlig gjennomsnittlig befolkningsvekst på 203 personer. Det er størst prosentvis vekst i i aldersgruppen 0-1 år og størst nedgang i aldersgruppen 16-20 år.

Rådmannen vil for sin del forvente en langt høyere vekst enn hva som framgår av SSBs prognoser. En hevder dette med utgangspunkt i konkrete planer og prosjekter en ser er under realisering i Ringsaker. Rådmannen anser det som et offensivt, men ikke urealistisk mål å nå 36.500 innbyggere i 2023. Videre framover er sentrale faktorer framdrift mht. IC og sykehus. Hvis Ringsaker lykkes også innen disse feltene, vil en kunne oppleve helt andre vekstrater, og en kan driste seg til å antyde befolkningsstørrelser som 40.000 kanskje allerede i 2030 og 50.000 innbyggere i 2043.

1.4 Plansystem og budsjettprosess

1.4.1 Kommuneplanen

Innledning

Kommuneplanen er en overordnet, strategisk plan for styring og utvikling av kommunen i et langsiktig perspektiv. Den skal gi rammer for utviklingen av kommunesamfunnet og forvaltningen av arealressursene. Kommuneplanen består av en samfunnsdel med et handlingsprogram og en arealdel. Arealdelen er juridisk bindende, mens samfunnsdelen er retningsgivende for kommunens virksomhet. Kommunal planlegging skal ivareta både kommunale, regionale og nasjonale mål, interesser og oppgaver. Planhorisonten er langsiktig, men skal tas opp til vurdering og eventuelt revideres en gang i løpet av hver valgperiode.

Samfunnsdelen

Kommuneplanens samfunnsdel gjelder for perioden 2006-2010 (2018) og ble vedtatt 27.9.2006. Planen tar stilling til langsiktige utfordringer, mål og strategier for kommunesamfunnet som helhet og kommunen som organisasjon. Det er elleve år siden denne planen ble vedtatt, og selv om målsettingene i planen er gode og arbeidet er videreutviklet gjennom oppfølging og utvikling av strategier i budsjetter og handlingsprogram, er det viktig med en helhetlig gjennomgang av overordnede målsettinger. Kommuneplanens samfunnsdel skal revideres i planperioden med planlagt oppstart 2017/2018.

Arealdelen

Kommuneplanens arealdel for perioden 2014-2025 ble vedtatt av kommunestyret i møte 10.9.2014 ved k.sak 58/2014. Planen ble umiddelbart tatt opp til revisjon for å innarbeide differensierte regler for LNF-områdene og ble endelig vedtatt 17.6.2015. Arealdelen er juridisk bindende og består av plankart som fastlegger arealbruken, og tilhørende bestemmelser som utfyller og utdyper arealbruken. Retningslinjer og planbeskrivelse er også en del av planen og disse gir veiledning om planens intensjoner og holdepunkter for hvordan den skal praktiseres. Kommuneplanen skal avveie ulike samfunnsinteresser og ivareta viktige overordnede hensyn.

Prioriterte tema i kommuneplanen er tilrettelegging for utbygging av attraktive byer og tettsteder med gode og mangfoldige boområder, næringsområder og en effektiv infrastruktur. Mjøsnearealer og Ringsakerfjellet skal videreutvikles samtidig med at viktige natur-, kultur-, landbruks- og friluftsområder skal sikres for framtidige generasjoner.

Planstrategi

I løpet av det første året i en valgperiode skal det utarbeides og vedtas en kommunal planstrategi. En slik planstrategi er ikke en plan i seg selv, men den skal danne grunnlaget for planarbeidet i kommunen i den innværende fireårsperioden. I dette arbeidet skal det gjøres strategiske valg knyttet til utviklingen av kommunen og det skal tas stilling til hvilke planoppgaver som bør startes opp eller videreføres, for å legge til rette for en positiv utvikling.

Planstrategi for Ringsaker kommune 2016-2020 ble vedtatt av kommunestyret 23.11.2016 ved k.sak 102/2016.

Handlingsprogrammet

Kommuneplanens kortsiktige del (fire år) omfatter samordnet handlingsprogram for sektorenes virksomhet. Kommuneplanens kortsiktige del er for Ringsaker kommunes vedkommende integrert i det årlige budsjett- og økonomiplanarbeidet slik at handlingsprogrammet inngår i budsjettprosessen og synliggjøres i nærværende dokument.

1.4.2 Budsjettets utforming - budsjettprosessen

Årsbudsjettet er hjemlet i kommunelovens § 45. Handlingsprogrammet er hjemlet i plan- og bygningslovens § 11-1, mens økonomiplanarbeidet er hjemlet i kommunelovens § 44. Ut fra hensynet til en mest mulig effektiv planlegging er disse tre dokumentene sett i sammenheng. Utarbeidelsen av forslaget til budsjett og økonomiplan har skjedd i henhold til bestemmelsene i kommunens gjeldende økonomireglement. De aktuelle bestemmelsene i økonomireglementet lyder slik:

§ 3.1 Generelt

I henhold til kommunelovens § 44 skal det årlig vedtas en rullerende økonomiplan som minst omfatter de fire neste budsjettår. I henhold til kommunelovens § 45 skal det årlig vedtas budsjett for det kommende kalenderår.

Ringsaker kommune skal utarbeide årsbudsjett og økonomiplan i en samtidig prosess. Årsbudsjettet skal være identisk med første året i økonomiplanen.

§ 3.2 Vedtak om årsbudsjett og økonomiplan

3.2.1 Hovedbestemmelser om prosessen

Rådmannen gis ansvaret for å utarbeide et helhetlig forslag til økonomiplan og årsbudsjett i samsvar med bestemmelsene i kommuneloven med tilhørende forskrifter. Rådmannens forslag til årsbudsjett og økonomiplan skal være offentlig fra det tidspunkt det er avsendt og dermed kan regnes som et utferdiget dokument.

Formannskapet skal etter kommunelovens §§ 44 og 45 utarbeide innstilling til kommunestyret om henholdsvis økonomiplan og årsbudsjett i samsvar med bestemmelsene i kommuneloven med tilhørende forskrifter.

Kommunestyret skal etter kommunelovens §§ 44 og 45 fatte vedtak om henholdsvis økonomiplan og årsbudsjett i samsvar med bestemmelsene i kommuneloven med tilhørende forskrifter.

3.2.2 Fremdriftsplan og nærmere opplegg for prosessen

Formannskapet gis myndighet til å bestemme fremdrift og nærmere opplegg for de årlige budsjett- og økonomiplanprosesser innenfor hovedbestemmelsene i punkt 3.2.1.

3.2.3 Kommunestyrets vedtak om årsbudsjettet

I henhold til kommuneloven § 46 skal årsbudsjettet omfatte hele kommunens virksomhet, være realistisk og settes opp på en oversiktig måte. Det skal i tilknytning til budsjettvedtaket angis mål og premisser i den grad det er nødvendig for å klargjøre hva kommunestyret ønsker å oppnå med de ulike bevilgningene.

Kommunestyrets vedtak om driftsbudsjettet følger nettobudsjetteringsprinsippet og skal hva gjelder forskriftens budsjettskjema 1 B som minimum spesifiseres på hovedartsgruppe (1 siffer) for hvert virksomhetsområde (2 siffer). Forskriftens budsjettskjema 1 A inneholdende inntektssiden mv spesifiseres som angitt i forskriften.

Kommunestyrets vedtak om investeringsbudsjettet skal i forskriftens budsjettskjema 2 B som minimum spesifiseres på hovedartsgruppe (1 siffer) for hvert virksomhetsområde (2 siffer). Forskriftens budsjettskjema 2 A inneholdende inntektssiden mv spesifiseres som angitt i forskriften.

Kommunal- og regionaldepartementets veileder for budsjettering av investeringer setter krav om at:

- Investeringsbudsjettet er ettårig og ikke årsuavhengig.
- Årsbudsjettet er bindende for underordnede organer og årlige bevilgninger er nødvendig for å kunne pådra kommunen utgifter i budsjettåret. Investeringsbudsjettet må reguleres ved behov for å tilfredsstille krav til balanse, realisme mv.
- Begrepet udekket/udisponert er differansen mellom samlet tilgang og samlet bruk av midler i året og finansiering av dette gjennom budsjettskjema 2A og 2B slik kommunestyret har vedtatt.

Investeringsprosjekter som vil gå over flere budsjettår tas inn i investeringsbudsjettet kun med den del av utgiftene som forventes i det aktuelle budsjettåret og at resterende del av utgiftene tas inn i de påfølgende års budsjetter, i takt med prosjektets fremdrift. Dersom det skjer endringer i budsjettåret som kan få betydning for de inntekter og utgifter som årsbudsjettet bygger på, skal det foretas nødvendige endringer i budsjettet. Endringer av utgifter og inntekter for budsjettåret skal rebudsjetteres i kommende budsjettår.

3.2.4 Økonomiske oversikter til årsbudsjettet

Rådmannen gis ansvaret for å stille opp økonomiske oversikter i samsvar med vedlegg 3 og 4 til forskrift om årsbudsjett.

3.2.5 Kommunestyrets vedtak om økonomiplanen

I henhold til kommuneloven § 44 skal økonomiplanen omfatte hele kommunens virksomhet, være realistisk og settes opp på en oversiktig måte. Økonomiplanens talldel skal så langt det vurderes som hensiktsmessig, vedtas på samme nivå som årsbudsjettet.

Formannskapet fastsatte i f.sak 3/2017 fremdriftsplan for arbeidet med økonomisaker i 2017. Det har vært avholdt dialogkonferanser mellom kommunestyrets medlemmer og enhetsledere 5.4.2017 og

rammekonferanse for kommunestyret 6.-7.6.2017. Formannskapet behandlet ved f.sak 72/2017 veiledende rammer for virksomhetsområdene. Rådmannen har holdt egne orienteringsmøter om budsjettarbeidet for de hovedtillitsvalgte. I tillegg har enhetslederne holdt egne orienteringer for tillitsvalgte innen sine ansvarsområder. Rådmannens forslag til budsjett 2018 og økonomiplan 2018-2021 offentliggjøres 17.11.2017.

1.5 Styringssystemer

1.5.1 Generelt

BMS er et styrings- og måleverktøy for å kunne styre etter flere områder enn de økonomiske tall, men også kunne koble organisasjonens visjon og strategi sterkere opp mot resultatmålingen. Gjennom såkalte styringskort gis en forenklet presentasjon av mål og resultater. Fokusområder, indikatorer og resultater blir synliggjort i styringskortet som er et grunnlag for overordnet styring. Kommunestyret vedtar hvert år i forbindelse med behandlingen av handlingsprogram med årsbudsjett og økonomiplan, styringskort for kommunen samlet og for de enkelte virksomhetsområder.

Resultatene skal gi et godt og representativt bilde av situasjonen innenfor de enkelte virksomhetsområder og på den enkelte enheten. Styringskortene er utarbeidet for å gi målbare resultater knyttet til kommunens visjon ”Ringsaker – vekst og utvikling”. Oppnådde resultater rapporteres til kommunestyret som del av årsberetningen og ved 1. og 2. tertialrapport.

Alle enheter har styringskort, og det er den enkelte enhet som har hovedansvaret for å jobbe for måloppnåelse og oppfølging av resultater. Enheter som har resultater under målet, skal utarbeide tiltak for å bedre resultatene. For å sikre god resultatoppfølging er det viktig med en løpende styringsdialog mellom rådmannen ved kommunalsjefene og enhetene.

Grunnlaget for resultatene fremkommer bl.a. gjennom brukerundersøkelser, medarbeiderundersøkelser, sykefraværssrapporter og uttrekk fra nasjonale informasjonssystemer innenfor ulike fagområder eller ved egne registreringer. I tillegg inngår økonomisk rapportering.

1.5.2 Felles styringskort for 2018

Felles styringskort inneholder fokusområder og resultatindikatorer som alle enhetene skal benytte. For hvert av fokusområdene er det underliggende indikatorer. For hver av disse indikatorene er det angitt målemetode/kilde og mål. Den enkelte resultatenheter har individuelle indikatorer under ”tjenester tilpasset brukernes behov” i tillegg til de som fremkommer i felles styringskort. Enhetene har ansvaret for å fremskaffe og videreformidle resultatene på slike indikatorer.

Samfunn

Formålet med samfunnsperspektivet er å rapportere på overordnede indikatorer i forhold til kommunens visjon om vekst og utvikling. Resultatene registreres årlig og fremkommer av årsberetningen.

Brukere

Enhetene gjennomfører brukerundersøkelser årlig eller annethvert år. Ansvaret for gjennomføringen og analyse ligger på den enkelte enhet, men rådmannens stab bistår enhetene i dette arbeidet.

Indikatoren ”Brukernes tilfredshet med tjenestene” måles gjennom brukerundersøkelsen. Om enhetene ikke har andre mål på kvaliteten på tjenestene, kan de benytte resultater fra brukerundersøkelsen. Enkelte enheter har utarbeid andre kvalitetsmål i tillegg. Indikatorene ”Brukernes tilfredshet med samarbeid og medvirkning” og ”Brukernes tilfredshet med informasjon” måles også gjennom brukerundersøkelsen.

Medarbeidere

Resultater på ”Engasjement og kompetanse” dekkes gjennom både brukerundersøkelsen og medarbeiderundersøkelsen. Resultater på ”Læring og fornyelse” dekkes gjennom medarbeiderundersøkelsen. Medarbeiderundersøkelsen gjennomføres annethvert år.

Organisasjon

På dette fokusområdet blir resultatene på indikatorene under "Arbeidsmiljø" dekket gjennom medarbeiderundersøkelsen og egne registreringer av sykefravær. "Ledelse" blir målt gjennom medarbeiderundersøkelsen og ved en egen indikator (Ledelse) som er et samlet gjennomsnitt av indikatorene som har målnivå 5 på styringskortet. Det er likevel slik at alle resultater på styringskortet kan knyttes opp mot ledelse.

Økonomi

Avvik i forhold til budsjett er differansen mellom regnskapet og budsjettet regnet i % av budsjettet. I tillegg inneholder styringskortet "Avvik i % årsprognose i forhold til budsjettet". På begge indikatorene på "God økonomistyring" er målet at virksomhetsområdet går i null eller har mindreforbruk. Indikatoren gjelder driftsregnskapet før årsoppgjørdisposisjoner.

Felles styringskort 2018:

Fokusområder og indikatorer	Målemetode/kilde	Mål
Samfunn		
Befolkningsvekst	SSB	300
Nye boliger	Egen registrering	150
Nye hytter/fritidsboliger	Egen registrering	80
Antall arbeidsplasser (vekst i prosent)	SSB	0,6
Nytt godkjent næringsareal (kvm.)	Egen registrering	35000
Nyetablerte virksomheter	SSB	300
Antall miljøsertifiserte bedrifter	Egen registrering	5
Brukere		
Tjenester tilpasset brukernes behov		
Tilfredshet med tjenestene	Brukerundersøkelse	5,0
Kvaliteten på tjenestene	Ind./brukerundersøkelse	Ind./5,0
Dialog med brukerne		
Tilfredshet med samarbeid og medvirkning	Brukerundersøkelse	5,0
Tilfredshet med informasjon	Brukerundersøkelse	5,0
Medarbeidere		
Engasjement og kompetanse		
Brukernes tilfredshet med ansattes engasjement og kompetanse	Brukerundersøkelse	5,0
Ansattes tilfredshet med engasjement og kompetanse	Medarbeiderundersøkelse	5,0
Læring og fornyelse		
Ansattes tilfredshet med læring og fornyelse	Medarbeiderundersøkelse	5,0
Medarbeiderskap	Medarbeiderundersøkelse	5,0
Organisasjon		
Arbeidsmiljø		
Ansattes tilfredshet med arbeidsmiljø	Medarbeiderundersøkelse	5,0
Ansattes stolthet over egen arbeidsplass	Medarbeiderundersøkelse	5,0
Sykefravær	Visma HRM (Ansatt)	Ind.
Ledelse		
Ansattes tilfredshet med ledelsen	Medarbeiderundersøkelse	5,0
Ledelse (et samlet resultat av andre ind.)		5,0
Økonomi		
Økonomistyring		
Avvik i % hittil i år, regnskap ift. budsjett	Regnskap/budsjett	0 % +
Avvik i %, årsprognose ift. budsjett	Regnskap/budsjett	0 % +

1.6 KOSTRA sammenligningstall

KOSTRA (KOMmune STat RAPportering) er et rapporteringssystem hvor kommunene elektronisk rapporterer tjenestedata og ressursbruk til staten (ved SSB). Formålet er å samordne og effektivisere all rapportering fra kommunene til staten, samt å sørge for relevant styringsinformasjon om kommunal virksomhet. De respektive kommunene er ansvarlig for at innrapporteringen foregår korrekt og at dataene har en tilstrekkelig kvalitet. KOSTRA-tallene koples med data fra ulike kilder, som f.eks. regnskapsdata, tjeneste- og personelldata og befolkningsdata.

På internettadressen <http://www.ssb.no/kostra/> finner en nøkkeltall og grunnlagsdata for alle kommuner, gjennomsnitt for alle kommuner unntatt Oslo, gjennomsnitt for kommuner innen hvert fylke og gjennomsnitt for kommuner gruppert etter størrelse mv. Ringsaker kommune er i gruppe 13 som består av alle norske kommuner med mer enn 20.000 innbyggere, med unntak av de fire største byene. Til denne gruppen hører også Hamar, Elverum, Gjøvik og Lillehammer kommuner.

I denne analysen har en valgt å sammenligne Ringsaker med landet uten Oslo, KOSTRA-gruppe 13 og kommunene Hamar, Stange, Elverum, Lillehammer og Gjøvik. I det videre presenteres sentrale nøkkeltall for perioden 2012-2016.

Tabell 1.6.1 Finansielle nøkkeltall for 2012-2016

	Landet uten Oslo	Gruppe 13	Hamar	Stange	Elverum	Lillehammer	Gjøvik	Ringsaker
Brutto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter								
2012	2,1	2,2	4,4	2,3	-0,8	0,1	3,2	2,7
2013	1,8	1,8	0,7	2,8	-0,5	-2,0	1,9	3,9
2014	0,4	0,6	-2,8	2,0	-3,1	-1,6	-0,8	3,8
2015	2,2	2,4	-1,2	5,1	2,1	0,3	1,9	3,6
2016	3,5	3,6	2,3	6,9	3,5	2,5	2,6	5,2
Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter								
2012	2,6	2,6	8,1	2,1	-1,9	5,9	5,2	3,5
2013	2,4	2,2	4,8	2,6	-0,3	-1,6	3,8	4,2
2014	1,0	1,0	-0,5	1,8	-2,6	-0,7	1,2	3,8
2015	2,7	2,7	2,4	4,7	1,9	0,8	2,2	3,9
2016	3,9	4,1	4,8	5,4	2,5	2,8	3,9	4,5
Arbeidskapital ekskl. premieavvik i prosent av brutto driftsinntekter								
2012	14,5	15,7	31,6	26,9	6,7	5,9	47,2	49,7
2013	14,7	15,2	29,7	26,8	8,7	7,5	48,6	46,9
2014	14,5	14,8	29,1	25,9	2,4	2,2	44,4	45,6
2015	17,8	17,1	32,4	25,8	10,5	6,6	48,2	46,8
2016	19,7	19,1	31,6	30,4	6,5	7,6	47,0	45,7
Netto lånegjeld i kroner pr. innbygger								
2012	44 292	40 489	29 625	32 818	49 713	34 101	36 787	25 709
2013	47 187	42 923	47 508	33 530	54 325	42 997	38 045	30 041
2014	50 564	44 934	54 949	34 760	57 243	45 803	38 519	36 090
2015	54 211	47 785	61 677	38 491	61 889	50 700	41 673	43 975
2016	58 246	50 256	62 938	41 023	67 879	57 454	43 784	53 296
Frie inntekter i kroner pr. innbygger								
2012	45 688	43 664	42 709	43 173	43 711	43 344	42 576	42 619
2013	47 415	45 317	44 490	44 161	45 144	44 628	44 229	44 700
2014	48 612	46 497	45 298	45 019	46 260	45 977	44 980	45 996
2015	49 776	47 667	46 714	46 435	47 286	46 643	46 299	47 373
2016	52 158	50 181	48 985	48 954	50 009	49 149	48 524	49 402

Ringsaker kommune har de siste fem årene hatt et bedre brutto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter enn landet uten Oslo og gruppe 13. I 2015 og 2016 er det kun Stange i sammenligningsgrunnlaget som hadde et bedre brutto driftsresultat enn Ringsaker, med 5,1 % mot

3,6 % i 2015 og 6,9 % mot 5,2 % i 2016.

I 2016 er netto driftsresultat for Ringsaker kommune på 4,5 %, noe som er bedre enn landet uten Oslo og gruppe 13. Det er kun Hamar og Stange av de øvrige kommunene i sammenligningsgrunnlaget som har høyere netto driftsresultat i 2016.

For perioden 2012-2016 er det variasjoner i tallene, både for brutto- og netto driftsresultat, men Ringsaker har mer stabilt resultat enn de andre kommunene i sammenligningsgrunnlaget, gruppe 13 og landet forøvrig.

Ringsaker kommune har høyere arbeidskapital ekskl. premieavvik i prosent av brutto driftsinntekter enn landet uten Oslo, gruppe 13 og de øvrige kommunene i sammenligningsgrunnlaget, bortsett fra Gjøvik kommune. Her er det store variasjoner fra Elverum med 6,5 % til Gjøvik og Ringsaker med henholdsvis 47,0 % og 45,7 %

I 2016 har landet uten Oslo, Hamar, Elverum og Lillehammer kommune høyere netto lånegjeld i kroner pr. innbygger enn Ringsaker, mens gruppe 13, Stange og Gjøvik kommune har lavere netto lånegjeld pr. innbygger. Netto lånegjeld i kroner pr. innbygger har økt i Ringsaker kommune i årene fra 2012 til 2016 hvor lånegjelden økte fra kr 25.709 i 2012 til kr 53.296 i 2016, noe som gir en økning på 51,8 %. I sammenligningsgrunnlaget er det bare Hamar kommune som har en høyere økning fra 2012 til 2016 i netto lånegjeld pr. innbygger med 52,9 %. Her har det økt fra kr 29.625 i 2012 til kr 62.938 i 2016. Resten av kommunene, gruppe 13 og landet uten Oslo har en mer moderat økning på mellom 16,0 % til 40,6 %.

Frie inntekter i kroner pr. innbygger har økt for Ringsaker kommune fra kr 42.619 i 2012 til kr 49.402 i 2016, noe som er en økning i frie inntekter på 13,7 %. Økningen i frie inntekter i % fra 2012 til 2016 er relativt lik for alle i sammenligningsgrunnlaget, fra 11,8 % til 13,7 %. Frie inntekter i kroner pr. innbygger er også relativt likt, fra kr 48.524 til kr 52.158. Ringsaker har noe lavere frie inntekter i kroner pr. innbygger enn landet uten Oslo, gruppe 13 og Elverum, men noe høyere enn Hamar, Stange, Lillehammer og Gjøvik.

Tabell 1.6.2 Befolkningsdata pr. 31.12.2016 (KOSTRA behovsprofil)

	Landet uten Oslo	Gruppe 13	Hamar	Stange	Elverum	Lillehammer	Gjøvik	Ringsaker
Kvinner	49,5	49,9	50,8	50,2	50,9	51,2	49,9	49,5
Menn	50,5	50,1	49,2	49,8	49,1	48,8	50,1	50,5
0-5 år	6,9	7,0	5,7	6,9	6,4	5,9	6,3	6,0
6-15 år	12,3	12,5	11,0	11,2	11,8	11,1	11,3	11,9
16-24 år	11,7	11,5	11,5	10,9	11,9	13,0	12,0	11,3
25-66 år	54,0	54,4	53,2	54,0	53,0	52,8	53,7	53,9
67-79 år	10,8	10,5	12,9	12,1	12,0	12,0	12,0	12,2
80 og over	4,4	4,1	5,8	4,9	4,9	5,2	4,8	4,8

Tabellen over viser at Ringsaker kommune ligger omtrent på gjennomsnittet for landet uten Oslo for befolkningen i alle gruppene fra 0-66 år, men har en noe høyere andel fra 67 år og over enn landet og gruppe 13.

Tabellen under viser at forventet levealder, for både kvinner og menn, er lavere i Ringsaker når man sammenligner med landet uten Oslo og gruppe 13. Levendefødte pr. 1.000 innbyggere ligger også lavere i Ringsaker enn for landet uten Oslo, gruppe 13, Stange og Elverum kommune. Når det gjelder døde pr. 1.000 innbyggere ligger Ringsaker lavere enn Hamar, Elverum og Lillehammer, men høyere

enn landet uten Oslo og gruppe 13. Andel innflytting og utflytting pr. 1000 innbyggere er betydelig lavere i Ringsaker enn for landet, gruppe 13 og kommunene i sammenligningsgrunnlaget.

Tabell 1.6.3 Levekårsdata pr. 31.12.2016 (KOSTRA behovsprofil)

Landet uten Oslo	Gruppe 13	Hamar	Stange	Elverum	Lillehammer	Gjøvik	Ringsaker
Andel skilte og separerte 16-66 år							
10,8	11,7	12,4	11,5	11,5	10,4	11,3	11,3
Andel enslige innbyggere 80 år og over							
63,4	62,9	64,5	62,9	63,8	62,3	66,0	62,4
Forventet levealder ved fødsel, kvinner							
83,7	83,7	83,0	83,0	83,0	82,9	82,9	83,0
Forventet levealder ved fødsel, menn							
79,6	79,7	78,9	78,9	78,9	79,3	79,3	78,9
Levendefødte pr. 1.000 innbyggere							
10,6	10,5	8,6	10,3	10,0	8,4	9,5	9,5
Døde pr. 1.000 innbyggere							
8,0	7,6	9,9	9,3	10,7	9,0	8,9	9,5
Innflytting pr. 1.000 innbyggere							
57,6	60,2	71,5	61,5	50,1	67,7	61,0	45,4
Utflytting pr. 1.000 innbyggere							
52,5	53,3	54,7	52,7	46,9	56,0	55,6	38,2

I Ringsaker kommune er andelen av befolkningen som bor i tettsteder 51,8 %, noe som er vesentlig lavere enn sammenligningskommunene, landet uten Oslo og gruppe 13. Andelen av befolkningen 20-66 år som pendler ut av bostedskommunen er høyere i Ringsaker enn resten av sammenligningsgrunnlaget, med unntak av Stange kommune som ligger vesentlig høyere.

Tabell 1.6.4 Bosettingsstruktur pr. 31.12.2016 (KOSTRA behovsprofil)

Landet uten Oslo	Gruppe 13	Hamar	Stange	Elverum	Lillehammer	Gjøvik	Ringsaker
Andel av befolkningen som bor i tettsteder							
77,9	89,0	87,0	61,5	70,2	84,9	75,8	51,8
Andel av befolkningen 20-66 år som pendler ut av bostedskommunen							
28,6	31,7	29,3	44,9	21,2	18,3	24,3	32,2

I tabellene under er det tatt utgangspunkt i tabell 04937 - Konsern - Finansielle nøkkeltall (SSB). Det vil si at i det videre så vil tallene bestå av kommuneregnskap og regnskapene til kommunale foretak (KF), interkommunale samarbeider og interkommunale selskaper (IKS).

Tabell 1.6.5 Netto driftsutgifter i prosent av totale netto driftsutgifter for 2012-2016 (Konsern)

	Landet u/ Oslo	Gruppe 13	Hamar	Stange	Elverum	Lillehammer	Gjøvik	Ringsaker
Administrasjon og styring								
2012	8,4	7,3	7,3	6,8	8,4	8,4	7,7	6,7
2013	8,1	7,1	6,2	6,6	7,1	8,2	6,9	6,5
2014	8,2	7,2	6,7	7,4	8,7	8,1	7,1	6,8
2015	8,1	7,3	6,7	7,7	8,6	7,2	6,9	6,6
2016	8,1	7,2	8,1	9,6	8,5	8,0	6,8	7,3
Barnehage								
2012	14,6	15,8	13,2	13,6	13,3	12,8	13,5	13,7
2013	14,4	15,6	12,2	12,8	12,5	12,9	13,4	13,6
2014	14,9	16,1	13,0	15,0	13,4	13,6	13,7	14,9
2015	14,7	16,0	13,4	15,3	14,3	13,1	13,5	14,1
2016	14,6	15,7	12,8	15,3	14,1	13,2	13,9	13,8
	Landet u/ Oslo	Gruppe 13	Hamar	Stange	Elverum	Lillehammer	Gjøvik	Ringsaker

	Oslo				hammer				
Grunnskoleopplæring									
2012	25,2	25,0	20,7	24,5	23,7	23,6	24,7	27,0	
2013	24,5	24,4	19,0	23,8	22,6	23,4	24,6	26,4	
2014	24,4	24,4	20,8	25,8	22,3	23,5	24,3	26,8	
2015	24,5	24,6	20,8	25,4	22,6	22,7	24,0	26,6	
2016	24,1	24,1	21,1	24,7	21,8	21,9	23,5	26,5	
Helse og omsorg									
2012	38,0	37,1	45,7	45,1	36,7	43,2	40,1	40,7	
2013	37,0	36,4	43,2	44,6	35,8	38,8	38,0	38,3	
2014	38,0	37,1	42,3	40,5	40,2	42,4	38,5	41,5	
2015	35,4	34,8	38,8	37,6	37,8	38,8	36,9	35,2	
2016	36,1	35,4	40,9	38,0	38,2	37,3	36,9	37,1	
Sosialtjenesten									
2012	4,8	5,6	6,5	6,2	5,3	4,7	6,1	4,9	
2013	4,9	5,8	6,5	6,2	5,2	5,4	6,6	4,9	
2014	5,1	5,8	7,6	6,2	6,0	5,5	6,4	5,0	
2015	5,4	6,0	7,9	6,2	5,7	5,7	6,7	5,3	
2016	5,8	6,4	7,2	6,6	5,9	6,7	7,2	5,4	
Barnevern									
2012	3,2	3,2	2,5	2,5	3,0	2,6	3,3	3,0	
2013	3,2	3,2	2,4	2,6	2,6	3,0	3,4	3,2	
2014	3,4	3,4	3,3	3,4	3,0	3,3	3,4	3,7	
2015	3,5	3,5	3,4	3,5	3,6	3,6	3,8	3,7	
2016	3,6	3,6	3,2	3,6	3,7	3,5	3,7	3,6	
Vann, avløp og renovasjon/avfall									
2012	-0,8	-1,0	-1,8	-1,3	-1,2	-2,1	-0,9	-1,4	
2013	-0,8	-0,9	-0,3	-1,5	-0,1	-1,9	-0,6	-1,3	
2014	-0,7	-1,0	-0,2	-0,7	-0,5	-1,4	0,5	-4,0	
2015	-0,7	-0,8	0,0	-1,2	0,0	-0,9	0,0	-1,2	
2016	-0,6	-0,6	-0,7	-1,4	0,3	1,1	1,2	1,1	
Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø									
2012	1,1	1,1	1,4	0,7	1,0	1,1	1,2	1,1	
2013	1,1	1,1	1,3	0,7	0,5	0,8	1,0	1,1	
2014	1,2	1,1	1,5	0,9	0,8	1,1	1,2	1,0	
2015	1,1	1,1	1,4	0,8	0,7	1,3	1,2	0,9	
2016	1,2	1,2	1,4	0,9	0,7	1,0	1,5	0,8	
Kultur									
2012	3,8	3,9	4,7	3,4	3,6	4,7	3,8	3,3	
2013	3,7	3,8	4,5	2,7	3,7	6,1	3,4	2,2	
2014	3,8	3,9	5,0	3,0	3,9	3,6	3,6	3,3	
2015	3,8	3,9	4,7	2,9	3,7	4,7	3,4	3,4	
2016	3,9	4,0	5,2	3,1	3,7	4,9	3,6	3,7	
Kirke									
2012	1,2	1,1	1,1	0,9	1,0	0,8	0,9	1,1	
2013	1,2	1,1	1,0	0,9	0,8	0,8	0,9	1,1	
2014	1,2	1,1	1,0	0,9	0,8	0,8	0,9	1,1	
2015	1,2	1,1	1,0	1,0	1,1	0,9	0,9	1,1	
2016	1,2	1,1	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	1,1	
Samferdsel									
2012	1,7	1,4	0,7	1,2	1,1	1,4	1,3	1,3	
2013	1,6	1,3	0,8	1,3	1,0	1,5	1,4	1,3	
2014	1,6	1,4	0,8	1,3	0,8	1,6	1,4	1,3	
2015	1,6	1,4	1,0	1,4	0,9	1,6	1,1	1,3	
2016	1,7	1,5	1,2	1,3	1,1	1,8	1,4	1,4	

	Landet u/ Oslo	Gruppe 13	Hamar	Stange	Elverum	Lille- hammer	Gjøvik	Ringsaker
Bolig								
2012	-0,2	-0,1	-0,2	-1,1	-0,2	0,0	0,3	-0,5
2013	-0,1	0,0	0,1	-1,0	-0,2	-0,3	0,2	-0,3
2014	-0,1	-0,1	0,0	-1,0	-0,2	-0,3	0,1	0,0
2015	-0,1	0,0	0,2	0,4	0,5	0,2	0,2	0,5
2016	-0,1	0,0	-0,4	-1,9	-0,4	-0,3	0,2	0,1
Næring								
2012	-0,3	0,0	0,2	0,4	0,5	0,2	0,2	0,5
2013	-0,2	0,1	0,0	0,6	2,7	0,2	0,1	0,4
2014	-0,2	0,1	0,1	0,4	0,3	0,3	0,5	0,6
2015	-0,1	0,1	0,2	0,5	0,6	0,3	0,2	0,0
2016	0,0	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,0	0,6
Brann- og ulykkesvern								
2012	1,4	1,4	1,3	0,8	1,3	1,5	1,6	1,3
2013	1,4	1,4	1,2	0,8	1,4	1,3	1,6	1,3
2014	1,5	1,4	1,3	0,8	1,5	1,5	1,6	1,4
2015	1,5	1,4	1,2	0,8	1,4	1,5	1,6	1,4
2016	1,5	1,5	1,3	0,8	1,6	1,5	1,6	1,4

Ringsaker kommune har høyere netto driftsutgifter i prosent av totale netto driftsutgifter enn gruppe 13 på følgende områder i 2016: administrasjon og styring, grunnskoleopplæring, helse og omsorg, bolig og næring. Ringsaker har lavere netto driftsutgifter på barnehage, sosialtjeneste, vann, avløp, renovasjon/avfall, fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø, kultur, samferdsel og brann og ulykkesvern. For områdene barnevern og kirke er netto driftsutgifter i prosent av totale netto driftsutgifter likt med gruppe 13.

Tabell 1.6.6 Lønnsutgifter i prosent av totale lønnsutgifter for 2012-2016 (Konsern)

	Landet u/ Oslo	Gruppe 13	Hamar	Stange	Elverum	Lille- hammer	Gjøvik	Ringsaker
Administrasjon og styring								
2012	7,2	6,4	8,2	7,1	6,3	5,9	6,7	5,9
2013	6,9	6,2	8,5	7,1	6,1	5,6	5,9	5,7
2014	7,0	6,2	6,4	6,8	6,9	5,4	6,2	5,7
2015	6,7	6,1	6,6	9,3	8,2	5,2	5,8	5,4
2016	6,7	6,2	8,4	6,7	8,1	6,3	5,4	5,5
Barnehage								
2012	10,0	9,2	9,5	8,4	8,7	8,2	8,4	9,1
2013	9,6	8,8	8,8	7,9	8,2	7,7	7,8	8,8
2014	9,9	9,0	9,6	8,3	8,7	7,7	8,0	9,5
2015	9,4	8,6	9,2	7,9	8,6	7,0	7,3	8,6
2016	9,3	8,4	8,8	7,9	8,3	6,8	7,2	8,8
Grunnskoleopplæring								
2012	26,8	27,1	21,7	24,6	24,7	23,5	24,8	28,5
2013	26,0	26,4	20,2	23,7	24,7	22,5	24,3	27,3
2014	26,1	26,5	20,9	23,4	24,5	22,0	24,6	27,4
2015	25,8	26,3	20,4	22,2	24,1	21,4	24,5	26,3
2016	25,7	26,1	20,3	22,4	24,0	20,8	24,2	27,3
Helse og omsorg								
2012	41,0	40,3	42,8	50,4	40,0	43,5	42,5	44,3
2013	40,1	39,6	40,4	49,6	39,0	41,9	41,3	41,8
2014	41,6	41,0	44,1	52,5	43,9	45,8	43,6	45,3
2015	40,3	40,1	42,4	48,4	42,6	43,6	43,1	42,4
2016	40,8	40,3	42,9	50,6	42,6	42,6	43,3	44,7

	Landet u/ Oslo	Gruppe 13	Hamar	Stange	Elverum	Lille- hammer	Gjøvik	Ringsaker
Sosialtjenesten								
2012	3,4	3,7	3,1	4,6	4,9	3,7	4,0	2,6
2013	3,3	3,6	2,8	4,6	4,7	3,5	3,9	2,2
2014	3,4	3,7	3,8	4,6	4,9	3,6	3,8	2,2
2015	3,5	3,8	4,1	4,5	3,0	3,8	3,8	2,3
2016	4,0	4,2	4,3	4,9	3,3	4,6	3,9	2,8
Barnevern								
2012	2,9	3,3	4,2	2,1	2,1	2,7	4,6	3,4
2013	2,9	3,2	3,7	2,1	2,3	3,1	4,6	3,5
2014	2,9	3,3	3,7	2,4	2,3	3,5	4,4	3,7
2015	2,9	3,3	3,5	2,3	4,1	3,6	4,1	3,5
2016	3,0	3,5	3,4	2,4	3,4	4,0	4,4	3,7
Vann, avløp og renovasjon/avfall								
2012	1,6	1,6	1,7	1,7	0,6	2,6	1,3	2,3
2013	1,6	1,7	1,7	1,2	0,7	2,6	1,7	2,4
2014	1,7	1,8	1,6	1,2	0,7	2,3	1,6	2,4
2015	1,7	1,8	1,8	1,3	0,7	2,5	1,6	2,3
2016	1,8	1,9	2,2	1,4	0,7	2,6	2,0	2,5
Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø								
2012	1,7	1,7	1,6	1,1	1,0	1,5	1,4	1,7
2013	1,7	1,7	1,4	1,0	1,1	1,2	1,4	1,7
2014	1,7	1,8	1,4	1,0	1,1	1,2	1,4	1,7
2015	1,7	1,8	1,3	1,0	1,1	1,4	1,3	1,7
2016	1,7	1,8	1,2	1,0	1,2	1,3	1,6	1,7
Kultur								
2012	2,8	3,0	3,3	2,0	2,7	2,7	2,2	2,2
2013	2,7	2,9	2,9	1,9	2,9	2,5	2,2	2,3
2014	2,8	2,9	3,6	2,0	2,9	2,7	2,3	2,5
2015	2,6	2,8	3,7	1,8	3,1	2,4	2,0	2,5
2016	2,6	2,8	3,7	1,8	2,9	2,6	2,1	2,7
Samferdsel								
2012	0,7	0,8	0,6	0,3	0,1	0,9	0,3	0,4
2013	0,7	0,7	0,5	0,1	0,1	0,9	0,3	0,4
2014	0,7	0,8	0,5	0,1	0,2	0,9	0,3	0,5
2015	0,7	0,8	0,5	0,1	0,3	1,0	0,3	0,4
2016	0,8	0,8	0,5	0,1	0,4	1,0	0,4	0,5
Bolig								
2012	0,4	0,4	1,1	0,6	0,2	0,1	0,2	0,3
2013	0,4	0,4	0,8	0,6	0,3	0,1	0,1	0,4
2014	0,4	0,4	0,9	0,6	0,5	0,1	0,2	0,7
2015	0,4	0,4	0,9	0,6	0,3	0,1	0,1	0,6
2016	0,4	0,4	0,8	0,5	0,3	0,1	0,1	0,5
Næring								
2012	0,7	0,6	0,0	0,3	1,8	0,0	0,5	0,6
2013	0,7	0,5	0,0	0,3	1,4	0,1	0,5	0,6
2014	0,6	0,5	0,5	0,3	0,8	0,1	0,6	0,6
2015	0,6	0,5	0,4	0,4	1,0	0,0	0,6	0,6
2016	0,6	0,5	0,5	0,5	1,0	0,2	0,6	0,7
Brann- og ulykkesvern								
2012	1,6	1,8	2,3	0,0	1,6	2,9	2,2	1,6
2013	1,6	1,8	2,1	0,0	1,7	2,6	2,0	1,6
2014	1,6	1,8	2,2	0,0	1,8	2,6	1,8	1,7
2015	1,6	1,8	2,0	0,0	1,7	2,5	1,8	1,6
2016	1,6	1,8	2,0	0,0	1,8	2,5	1,8	1,6

Ringsaker kommune har høyere lønnsutgifter i prosent av totale lønnsutgifter enn gruppe 13 på følgende områder i 2016: barnehage, grunnskoleopplæring, helse og omsorg, barnevern, vann, avløp, renovasjon/avfall, bolig og næring. Lønnsutgifter i prosent av totale lønnsutgifter på områdene administrasjon og styring, sosialtjenesten, fysisk planlegging, kulturminne/natur/nærmiljø, kultur, samferdsel og brann og ulykkesvern er lavere i Ringsaker enn i gruppe 13.